

TAMMELAN KUNTA
TALOUSARVIO 2022
TALOUSSUUNNITELMA 2022-2024

TAMMELA

www.tammela.fi

SISÄLLYS

KUNNANJOHTAJAN KATSAUS	3
1 KUNTASTRATEGIA	4
1.1 Kehittämisohjelmasuunnitelmat.....	7
1.1.1 Ennaltaehkäisevät, oikea-aikaiset ja oikein mitoitettut palvelut	7
1.1.2 Asiakas- ja tehtävälähtöiset palveluprosessit.....	9
1.1.3 Vetovoima, tasokas asuminen ja yrittäjyys	10
1.1.4 Hyvinvoiva, motivoitunut ja tuloksistaan tunnettu henkilöstö	12
2 YLEISPERUSTELUT	13
2.1 Valtion toimenpiteet ja kuntatalous.....	13
2.1.1 Yleinen taloudellinen tilanne.....	13
2.1.2 Kuntatalous 2022-2024	14
2.1.3 Kuntien menot ja tulot.....	18
2.2 Kunnan talousarvion lähtökohdat	24
2.2.1 Väestömuutokset.....	24
2.2.2 Työpaikat ja työllisyys.....	25
2.2.3 Talousarvio ja talousarvion tasapaino.....	27
2.2.4 Henkilöstö ja henkilöstömenot.....	28
2.3 Tammelan kunnan talousarvion lähtökohdat.....	29
2.3.1 Käyttötalousmenojen kehitys.....	29
2.3.2 Verotulojen kehitys	30
2.3.3 Valtionosuuksien kehitys	31
2.3.4 Lainanotto ja investointien kehitys	32
3 TALOUSARVION JA –SUUNNITELMAN RAKENNE, SITOVUUS, TILIVELVOLLISET SEKÄ ARVIINTISUUNNITELMA	33
3.1 Rakenne ja sitovuus	33
3.2 Tilivelvolliset.....	33
3.3 Arviointisuunnitelma	35
4 KÄYTTÖTALOUSOSA	36
4.1 Hallinto- ja kehittämispalvelut.....	36
4.1.1 Hallinnon ja talouden palvelualue	36

TAMMELA

www.tammela.fi

4.1.2	Elinvoiman ja työllisyyden palvelualue	37
4.2	Sosiaali -ja terveystoimi	38
4.2.1	Sosiaalipalvelut	38
4.2.2	Terveydenhuolto	42
4.3	Sivistyspalvelut	43
4.3.1	Varhaiskasvatuksen palvelualue	43
4.3.2	Perusopetuksen palvelualue	44
4.3.3	Kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelualue	45
4.4	Tekniset palvelut	47
4.4.1	Yhdyskuntatekniikan palvelualue	47
4.4.2	Kiinteistöjen palvelualue	49
4.4.3	Kaavoituksen ja lupien palvelualue	51
4.4.4	Ruuan ja puhdistuksen palvelualue	52
4.4.5	Vesihuollon palvelualue	53
4.5	Yhteenvetotaulukko	54
4.6	Sisäiset erät	54
5	TULOSLASKELMAT	55
5.1	Tuloslaskelma 2022	55
5.2	Tuloslaskelma 2022-2024	56
6	INVESTOINTIOSA	57
7	RAHOITUSOSA	58
8	TALOUSARVION JA TULOARVIOIDEN YHTEENVETO	59
9	VESILAITOKSEN LASKELMAT	60
9.1	Vesilaitoksen tuloslaskelma	60
9.2	Vesilaitoksen rahoituslaskelma	61
LIITTEET	62	

KUNNANJOHTAJAN KATSAUS

Uuden vuosikymmenen alkaessa Tammelan kehitys kääntyi usealla mittarilla positiiviselle uralle. Hentoisia pilkahduksia tulevasta oli jo näkynyt muutama vuosi aiemmin, kunnan medianäkyvyyden kasvun myötä. Niin kuntalaiset kuin erityisesti ulkopaikkakuntalaiset kokevat luontokunta -brändin mielenkiintoiseksi ja vetovoimaiseksi. Imagon vahvistumisen myötä kunnan yrityskannan kehityksen suunta kääntyi. Vuodesta 2020 alkaen kuntaan on perustettu uusia yrityksiä enemmän, mitä lopettaneita on. Näin olleen yrityskanta vahvistuu vuosi vuodelta. Samanaikaisesti muuttoliikkeen suunta kääntyi ja tänään Tammela on muuttovoittoa saava kunta. Viimeisimpänä positiivisena muutoksena on rakennuslupien määrän kasvu. Kuntaan rakennetaan nyt merkittävästi, joka kertoo ihmisten luottamuksesta kuntaa kohtaan. Tammela koetaan asumisen ja yrittämisen osalta luottamuksen arvoisena.

Vuoden 2022 talousarvion valmistelu osuus historialliseen kohtaan Suomen kuntien historiassa, kun sosiaali- ja terveystalouden uudistus toteutuu vuonna 2023. Jatkossa näistä kuntalaisia lähellä olevista palveluista vastaa perustettava hyvinvointialue. Näin ollen, ensi vuoden talousarvio on viimeinen, jossa kunnat budjetoivat suoraan sosiaali- ja terveystalouteen. Sote -uudistuksen taloudellisista vaikutuksista ei ole vielä varmuutta, mikä vaikeuttaa kuntien talouden suunnittelua ja ennustettavuutta.

Vuonna 2020 alkanut koronapandemia vaikuttaa edelleen vahvasti kaiken toiminnan taustalla. Ja rajoitustoimenpiteet ovat hidastaneet paluuta uuteen normaaliin. Tilanne on erityisesti kuormittanut hoivahenkilökuntaa, mutta myös esimerkiksi varhaiskasvatuksen sekä perusopetuksen henkilökuntaa. Pandemian jälkihoidossa tulee huomioida erityisesti henkilökunnan palautuminen hyvin poikkeuksellisesta ja raskaasta ajanjaksosta.

Kunnilla on takanaan taloudellisesti täysin poikkeukselliset kaksi vuotta. Vuoden 2019 heikosta tilanteesta kuntatalous päätyi talouslukuilla mitattuna vuonna 2020 varsin hyvään tilanteeseen. Valtion tukitoimet koronaan liittyen jatkuvat vielä kuluvana vuonna, tosin merkittävästi vuotta 2020 pienempinä. Kuntien taloutta helpottaneet koronatuotot ovat poistumassa ensi vuonna, ja vuodesta 2022 on tulossa kuntataloudessa vaikea, sillä valtion toimenpiteet heikentävät kuntataloutta noin miljardilla eurolla.

Kesäkuussa kunnanhallitus antoi toimialoille ylijäämäisen talousarvion raamin. Raamin pohjalta toimintakuluille annettiin prosentin kasvuvara. Talousarvion valmistelun yhteydessä kävi selväksi, että myös muiden kuin sosiaali- ja terveystalouden osalta, raamiin ei päästä. Valmistelutilannetta on selostettu kunnanhallitukselle useampaan kertaan ja pyydetty toiminnanohjausta. Nyt käsiteltävä talousarvio ylittää annetun raamin merkittävästi. Suurimpana ylittäjänä sosiaali- ja terveystoimi.

Talousarvion toimintatuotot ovat 6,3 milj. euroa. Laskua on vuoden 2021 tasosta 3,3 %. Vastaavasti toimintakulut ovat 42,7 milj. euroa. Kasvua vuoden 2021 tasosta 4,5 %:a. Vuosikate on 2,2 milj. euroa ja poistot 2,1 milj. euroa. Lainanotto on 5 milj. euroa ja vuoden 2022 lopussa asukas kohtainen lainan määrä olisi 1.903 €. Tämä on selvästi alle maan keskiarvon. Talousarvioesitys on 263.947 euroa alijäämäinen. Valtionosuudet kasvavat 1,2 milj. euroa vuoden 2021 tasosta.

Vaikeinakin aikoina on uskallettava investoida tuottaviin ja vetovoimaa vahvistaviin kohteisiin. Kunnanjohtajan talousarvioesitys sisältää investointiesityksen täysin uudesta yhtenäiskoulusta. Kokonaisuus on mittaluokaltaan noin 14 milj. euron panostus moderneihin ja vetovoimaa vahvistaviin oppimisympäristöihin. Mielestäni tämä on perusteltua, sillä tulevaisuuden kunnan tehtävien osalta sivistyspalvelut ovat yhdessä elinvoimaa vahvistavien toimien kanssa kunnan tärkeimmät tehtävät. Investointi esityksessä otetaan kantaa myös ilmastonmuutokseen esittämällä mahdollisesti puukoulun rakentamista.

Kiitän talousarvion 2022 laadintaan osallistuneita ja erityisesti henkilöstöämme. Tammelan kunnan luottamushenkilöt ovat tuoneet arvokkaan panoksensa ja linjauksensa talousarvion valmisteluun.

Kalle Larsson
kunnanjohtaja

1 KUNTASTRATEGIA

Kunnanvaltuusto hyväksyi uuden kuntalain mukaisen Tammelan kunnan kuntastrategian kokouksessaan 9.11.2015, § 55.

Toimintaympäristöön vaikuttavat trendit

Väestö

- Väkiluku laskee
- Keski-ikä nousee
- Syntyvyys maltillista

Kaupungistuminen

- Ihmisten voimistunut halu asua kaupunkiympäristössä
- Korkeakoulutetuista 25 – 34 vuotiaista 3/4 osaa asuu kaupungeissa
- Riippuvuus osaajista pakottaa yritykset sijoittumaan kaupungeihin

Elinvoima

- Matala työpaikkaomavaraisuusaste
- HHT-kehityskäytävä
- Hyvä imago – heikko tunnettavuus

”2020-luvun kunta”

- Elinvoiman ja yhteisöllisyyden rakentaja

TAMMELA

www.tammela.fi

Edelläkävijänä tunnettu kasvava Tammela houkuttelee ja innostaa yrittämään, asumaan sekä virkistymään Suomen parhaassa kunnassa

Asiakas-lähtöisyys

Vastuullisuus

Yhdessä onnistuminen

Tahto uudistua

TAMMELA

www.tammela.fi

Asiakaslähtöisyys

- Tammelan parhaat voimavarat ovat asukkaat, yritykset ja yhteisöt. Asukkaiden aktiivinen osallistuminen palveluiden kehittämiseen ja yhteistyö kumppaneiden kanssa takaavat tulokselliset ja asukkaiden tarpeisiin vastaavat palvelut

Vastuullisuus

- Tammela toimii kestäväällä tavalla, läpinäkyvästi ja oikeudenmukaisesti. Tammelan työntekijät ja päättäjät perehtyvät asioihin tunnollisesti ja toimivat työyhteisön jäsenenä vastuullisesti.

Yhdessä onnistuminen

- Tammela on haluttu ja arvostettu yhteistyökumppani, joka toimii määrätietoisesti asetetun tavoitteen saavuttamiseksi. Tammelan työntekijät ja päättäjät toimivat aktiivisesti kohti tiiviimpää yhteistyötä niin työyhteisössä kuin sidosryhmissäkin.

Tahto uudistua

- Jatkuva muutos ei ole itseisarvo vaan välttämättömyys muuttuvassa maailmassa. Tammela toimii työyhteisönä ja kuntana aktiivisesti uudistuen. Asiakkaan näkökulmasta katsottuna asiat tulee aina tehdä edelliskertaa paremmin.

TAMMELA

www.tammela.fi

1.1 Kehittämisohjelmasuunnitelmat

Kuntastrategian 2023 hyväksymisen yhteydessä päätettiin poikkihallinnollisten kehitysohjelmien laatimisesta strategian tavoitteiden toteuttamiseksi (kuvio s. 6). Kehitysohjelmatyöryhmät aloittivat työskentelynsä vuonna 2016. Kehitysohjelmista on johdettu valtuustotasolla sitovat strategiset tavoitteet vuodelle 2022.

1.1.1 Ennaltaehkäisevät, oikea-aikaiset ja oikein mitoitettut palvelut

HYÖTYTAVOITE	TOIMENPITEET	KUVAUS	MITTARIT
Liikuntapalvelut	Liikuntapuiston lähivirkistysalueen kehittäminen	Frisbeegolfradan laajentaminen 24 väyläiseksi	Toteutunut/ ei toteutunut
	Liikuntapaikkojen kehittäminen ja niiden kunnossapito	Liikuntapuiston kehittämissuunnitelman toteutus	Toteutunut/ ei toteutunut
Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen	Yhteisöllisyyden ja osallisuuden lisääminen	Uusien asukkaiden huomioiminen	Uusiin asukkaisiin kohdistuvien toimenpiteiden määrä
		Asukkaat löytävät mieleistä yhdessä tekemistä	Tapahtumien lkm, osallistujien lkm.
		Tiedottamisen lisääminen	Maininnat mediassa

	Terveellisten elämäntapojen edistäminen	Tuetaan asukkaita ottamaan vastuuta hyvinvoinnistaan	Järjestettyjen tilaisuuksien ja tilaisuuksiin osallistuneiden henkilöiden määrä
	Kyläläisten kulttuurikomppanuuden kehittäminen	Kulttuuritapahtumien järjestäminen kylillä	Toteutuneet tapahtumat
	Kirjastopalveluiden jatkuminen ja kehittäminen haja-asutusalueilla	Uuden kirjastoauton palvelut	Toteutuneet uudet reitit
	Nuorten tavoittaminen	Nuorten saaminen nuorisopalveluiden piiriin	Nuorisopalveluiden asiakasmäärä
	Laadukkaat ja ennaltaehkäisevät lähipalvelut	Kirjaston roolin tunnistaminen ja vahvistaminen ennaltaehkäisevissä palveluissa ja kuntalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi	Kirjaston käyttöaste
		Harrastustoiminnan monipuolinen kehittäminen ”jokaiselle yksi harrastus” –suuntaan	Kouluterveyskyselyn tulokset
		Lasten ja nuorten kesätoiminnan kehittäminen ja -suunnitelman tekeminen koulujen kesälomajakalle.	Sidosryhmätyön seuranta ja tiedonkeruu

Toimivat tilat ja toimintaympäristö	Yhteisötilojen kehittäminen	Kunnan tilojen uudistaminen	Tehdyt tilauudistukset
	Yhtenäiskoulun rakentamiskäytös	Toimivat ja nykyaikaiset koulutilat Koulukeskukseen	Rakentamispäätös
	Rakentamisen aikaiset väistötilat	Väistötilojen käyttöönoton valmistelu	Tehdyt toimenpiteet

TAMMELA

www.tammela.fi

1.1.2 Asiakas- ja tehtävälähtöiset palveluprosessit

HYÖTYTAVOITE	TOIMENPITEET	KUVAUS	MITTARIT
Kumppanuuspöytä	Kuntastrategian päivittäminen käyttämällä kumppanuuspöytä -metodia	Kunnan palveluiden ja toiminnan kehittäminen tapahtuu osittain kumppanuuspöytä –toimintamallin avulla	Toteutuneet kumppanuuspöytä –tapaamiset
Osallistava budjetointi	Valmistellaan osallistavan budjetoinnin käyttöönotto ja toteutus vuoden 2022 talousarviosta lähtien	Kunta ottaa käyttöön osallistavan budjetoinnin osaksi talousarvion valmistelua	Osallistavan budjetoinnin kautta päätettävä euro-määrä.
Palaute	Kunnan kotisivuilta löytyvän palautejärjestelmän markkinointi kuntalaisille ja saadun palautteen perusteella tehdyt toimet	<p>Johtoryhmä toteuttaa kunnan palautejärjestelmän markkinoinnin kuntalaisten suuntaan.</p> <p>Johtoryhmä seuraa ja valvoo palautteiden jakautumista palvelualueille ja annettujen vastaus-ten viivettä.</p> <p>Johtoryhmä toteuttaa korjaavat toimet, mikäli johtoryhmän ratkaisuvälissä. Muussa tapauksessa johtoryhmä valmistelee esitykset toimenpiteiksi toimielimiin</p>	<p>Toteutunut / ei toteutunut</p> <p>Vastausaika ja palautteiden jakautuminen palvelu-alueiden välillä</p> <p>Toteutuneiden toimenpiteiden laatu ja määrä</p>

1.1.3 Vetovoima, tasokas asuminen ja yrittäjyys

HYÖTYTAVOITE	TOIMENPITEET	KUVAUS	MITTARIT
Vetovoima ja tunnetavuus	Luontomatkailun infra-hankkeet	Eerikkilän ja Luontokeskuksen yhteys Torronsuolle valtatie 2 alittamalla. Torronsuon luontoreittiyhteys suolle Somerontien varresta ja uudet yhteydet valtatie 2:lta Kiljamoon. Rengasyhteyksiä rakennetaan ja reittejä kunnostetaan.	Ilvesreittiä kunnostetaan ja suunnitellaan rengasreittejä. Reittiyhteyksien toteutuksessa huomioidaan esteettömyyskriteerit, sekä ympäristömme muut yhdistettävissä olevat virkistysalueet
	Keskustapuiston kehittäminen	Torialueen ja keskustan parempi hyödyntäminen: kesätori ja muitakin toritapahtumia entisten lisäksi	Toripäivien ja tapahtumien määrä Keskustan määrittäminen
Kumppanuustyö	Suunnitteluun ja päätöksentekoon osallistaminen	Asukkaiden, asukasryhmiensä ja yritysten aktiivinen osallistuminen / osallistaminen kunnan suunnitteluprosesseihin ja vastuun jakaminen toimenpiteistä.	Kumppanuuspöytä Norrintie 4 koulurakennuksen tulevasta käytöstä Yhdistysten tilatarpeisiin vastaaminen
		Kehitetään palautejärjestelmä kuntalaisten suuntaan Osallistavan budjetoinnin kehittäminen	Palautteiden määrä
Yrittäjyyden tukeminen	Yritysten toimintaedellytysten kehittäminen	Eri viranomaisista ym. tahoista koostuva ryhmä, ratkoo yhdessä yritysten ongelmia (ELMA-ryhmä). Yrittäjille tarjotaan edullisia toimitiloja, jotta tilat eivät olisi tyhjänä	Ryhmän kokoontumisten määrä Yritysvierailujen lukumäärä, lisäksi vuokrattujen toimitilojen määrä
	Tammelan toiminta tonni	1000 € suuruisen tuki aloittaville pk-yrityksille tai muualta Tammelaan muuttaville pk-yrityksille sekä olemassa oleville yrityksille toiminnan kehittämiseen.	Toimintatonnin hakijoiden määrä.

TAMMELA

www.tammela.fi

Tasokas ja vaivaton asuminen	Tonttivarannon houkuttavuuden varmistaminen	Kunnalla tulee olla kaavoitettu laadullisesti tasokkaita tontteja. Kunta on myös aktiivinen esim. maanhankinnassa, jotta kunnassa on yrityspohjaista rakentamista omakotirakentamisesta kerrostalorakentamiseen. Asuntoja tarvitaan kaikille ikäryhmille sekä kesäasukkaille talviasunnoiksi. Maanhankintaa tehostetaan kiinnostavimpien maa-alueiden suuntaan	Myytyjen tonttien määrä. Asuntotuotannon määrä kunnassa. Hankittujen rakennus- ja maa-alueiden määrä. Myynnissä olevien asuinalueiden nimien uudelleen tarkastelu houkuttavuuden lisäämiseksi.
	Nopea ja joustava rakennusluvitus	Rakennusjärjestys päivitetään joustavaksi ja mahdollistavaksi. Toimivat ja asiakaslähtöiset lupaprosessit ja lyhyet käsittelyajat	Päivitetty rakennusjärjestys Sähköisen lupahaun kehittäminen
	Vesistöjen kunnosta huolehtiminen	Jotta rantaa voidaan käyttää virkistykseen, on veden korkeus sekä laatu pidettävä virkistyskäytön kannalta kunnossa.	Tuetaan kunnassa toimivia vesistöistä huolehtivia tahoja
	Asumista palvelevat vesihuollon edistämishankkeet	Porras- Riihivalkama vesihuoltolinjan rakentaminen ja kyläalueiden liittäminen jätevesiverkkoon	Vesihuoltolinjan rakentaminen
	Hiilineutraalisuus	Kunnan ajattelutapaa ja imagoa vahvistetaan tulevia sukupolvia ajatellen	Luodaan hiilineutraalisuuden osalta suuntaa ja suunnitelma

TAMMELA

www.tammela.fi

1.1.4 Hyvinvoiva, motivoitunut ja tuloksistaan tunnettu henkilöstö

HYÖTYTAVOITE	TOIMENPITEET	KUVAUS	MITTARIT
Vetovoimainen työnantajaimago ja inspiroiva työympäristö	Digitaalisen HR-työpöydän käyttöönotto	Esimiehillä käytössä HR-analytiikkaa johtamisen tueksi.	HR analytiikka käyttöön otettu /ei käyttöönotettu
	Valmentava esimiestyö	Esimiesten valmennus valmentavaan esimiestyöhön	Valmennus aloitettu / ei aloitettu
Hyvinvoiva, motivoitunut ja osaava henkilöstö	Työhyvinvoinnin aktiivinen kehittäminen	Kuvataan kirjallisesti työhyvinvoinnin johtamisen rakenteet ja toimijoiden vastuut hyvinvoinnin edistämisessä. Työhyvinvointia kehittävien ja tukevien toimintojen määrittely mm. esimiesten työhyvinvointikoulutukset	Kehitysohjelmassa suunnitellut toimenpiteet toteutuneet / eivät toteudu

TAMMELA

www.tammela.fi

2 YLEISPERUSTELUT

2.1 Valtion toimenpiteet ja kuntatalous

2.1.1 Yleinen taloudellinen tilanne

Suomen talouden kasvunäkymät näyttävät paremmilta kuin vielä kesäkuun 2021 ennusteessa. Kevään 2021 talouskasvu oli selvästi odotettua nopeampaa, ja sekä yritysten että kotitalouksien luottamus on kohentunut sitä mukaa kun rokotukset ovat edistyneet, ja rajoituksia on purettu. BKT:n odotetaan kasvavan tänä vuonna 3,5 % ja 2,8 % vuonna 2022. Vahvan talouskasvun imussa työllisyyskin on kasvanut kesän aikana odotettua nopeammin. Nopean talouskasvun myötä kuluttajahintojen nousuvauhti on kiihtynyt varsinkin energian hintojen nousun vuoksi.

Talouskasvun suurimmat riskit liittyvät edelleen koronapandemiaan. Viruksen deltamuunnoksen yleistymisen käänssi tartuntamäärät kesän aikana uudestaan kasvuun, ja tautitilanteen kehitykseen liittyy vielä pitkään riskejä. Suomen oman tautitilanteen ohella epävarmuutta pitää yllä pandemian globaali kehitys varsinkin kehittyvissä maissa, joissa rokotukset ovat edistyneet hitaasti.¹

Koronakriisistä palautumisesta johtuva talouden kasvupyrähdys jää kuitenkin väliaikaiseksi. Jo vuonna 2023 talouden odotetaan palaavan nopeasti kohti pitkän aikavälin kasvu-uraansa, jolloin BKT:n kasvuvauhti hidastuu 1,3 prosenttiin. Väestön ikääntyminen sekä heikko tuottavuuskehitys rajoittavat Suomen kasvumahdollisuuksia senkin jälkeen, kun koronakriisin vaikutuksista on selvitty.

Työllisyystilanne on parantunut vahvan talouskasvun myötä selvästi. Vuoden 2021 keskimääräiseksi työllisyysasteeksi ennustetaan 72,0 %, mikä on enemmän kuin vielä kesäkuun ennusteessa. Työllisyyden kasvu jatkuu vahvana myös vuonna 2022, jolloin työllisyysaste nousee edelleen 72,7 prosenttiin. Työllisten määrällä on varaa kasvaa varsinkin palvelualoilla sitä mukaa kun pandemia vähitellen väistyy. Vaikka talouskasvu ennustejakson lopulla hidastuu, työllisyysaste jatkaa vielä kohenemistään, niin että vuonna 2023 työllisyysaste nousee 73,2 prosenttiin.

Talouskasvun piristyminen on kiihdyttänyt myös kuluttajahintojen nousua. Yhdenmukaistetulla kuluttajahintaindeksillä mitatun inflaation ennustetaan vuonna 2021 kiihtyvän 1,9 prosenttiin vuoden 2020 0,4 prosentista. Kuluvan vuoden toteutuneesta inflaatiosta puolet selittyy energian hintojen nousulla, joka on jo tasoittumassa. Kun inflaatio-odotuksetkin ovat pysyneet maltillisina, inflaation ennustetaan hidastuvan 1,5 %:iin vuonna 2022, ja tästä hieman nopeutuvan ennustejakson lopulla, niin että vuonna 2023 kuluttajahinnat kasvavat 1,6 %.²

¹ Suomen Pankki: Suomen talouden väliennuste 9/2021

² Suomen Pankki: Suomen talouden väliennuste 9/2021

2.1.2 Kuntatalous 2022-2024

Viimeiset kaksi vuotta ovat olleet kuntataloudessa hyvin poikkeukselliset. Vuoden 2019 ennätysellisen heikosta tilanteesta kuntatalous päätyi talousluvuilla mitattuna vuonna 2020 varsin hyvään tilanteeseen. Viime vuoden hyvään tulokseen vaikutti erityisesti valtion kunnille osoittama tuki, joka ylitti selvästi kuntataloudelle koronaepidemiasta vuonna 2020 aiheutuneet taloudelliset menetykset. Koronatilanne vaikuttaa kuntien toimintaan ja talouteen vielä tänä vuonna, ja myös valtion tukitoimet jatkuvat, tosin merkittävästi viime vuotta pienempinä.

Koronakriisin varjostaessa talouskehitystä kunnat ovat historiallisen suuren muutoksen edessä. Sosiaali- ja terveystaloudet sekä pelastustoimi siirtyvät vuoden 2023 alusta hyvinvointialueiden vastuulle. Lisäksi Hallitus on päättänyt jatkaa valmistelua TE-palvelujen siirtämiseksi kunnille. Tehtävien siirto on tarkoitus toteuttaa vuoden 2024 aikana. Muutoksilla on suuria vaikutuksia kuntien tehtäviin ja talouteen.

Kuntatalouden suurin ongelma on ollut jo pitkään tulo- ja menokehityksen rakenteellinen epäsuhde. Sote-uudistuksen myötä kuntien menopaineet helpottuvat, kun väestön ikääntymisestä aiheutuvat menot siirtyvät kunnilta hyvinvointialueille. Toisaalta väestön ikärakenteen muutos ja keskipitkän aikavälin ennustettu hidaskasvu näkyvät jatkossakin myös kunnissa verotulojen vaimeana kasvuna. Lisäksi alueellisesti erilainen väestönkehitys ja muuttoliike eriyttävät edelleen kuntien talouskehitystä.

Koronatilanteen hoitaminen ja torjuminen muun muassa rajoitustoimenpitein ovat hidastaneet paluuta normaaliin toimintaan kokonaisuutena kuntatalouden näkymät tälle vuodelle eivät ole kuitenkaan juuri muuttuneet viime kevään kuntatalousohjelmassa esitettyyn arvioon verrattuna. Talouden toipuminen koronaepidemiasta on ollut nopeaa keväästä alkaen, ja etenkin työllisyys on kohentunut nopeasti. Talouden elpyminen jatkuu vielä syksyllä varsinkin niillä toimialoilla, joihin rajoitustoimet ovat vielä vaikuttaneet. Tautitilanteen heikentymisen ei oleteta rajoittavan talouden elpymistä. Tautitilanteen kehittyminen, virusmuunnokset ja rokotusten eteneminen ovat ennusteeseen liittyviä epävarmuuksia. Keskipitkällä aikavälillä talouskasvu hidastuu potentiaalisen kasvun tuntumaan, noin prosenttiin vuodessa.

Kuntatalouden kehitysarvion perusteella vuosi 2022 näyttää kuntataloudessa vaikealta menojen kasvaessa tuloja nopeammin. Koronaepidemiasta aiheutuvien lisäkustannusten arvioidaan vähitellen poistuvan, mutta myös valtion tukitoimet, kuten yhteisöveron korotettu jako-osuus ja valtionosuuslisäykset, poistuvat. Toimintamenojen kasvun arvioidaan hidastuvan 3 prosenttiin vuonna 2022.

Kunta-alan työ- ja virkaehtosopimukset ovat katkolla helmikuun lopussa 2022. Henkilöstökulut muodostavat kuntasektorin suurimman kuluerän, ja siksi kunta-alan palkkaratkaisuilla on suuri merkitys kuntatalouden kehitykselle.

Kuntatalouden toimintakatteen ennakoitaan heikkenevän voimakkaasti, sillä toimintamenot kasvavat ja lisäksi toimintatulojen arvioidaan laskevan yli 5 prosenttia. Toimintatulojen pudotus on seurausta muun muassa korona-avustusten ja monien määräaikaisten toimien päättymisestä.

Kuntien verotulojen kasvu hidastuu vajaan prosenttiin vuonna 2022. Kasvua hidastaa etenkin yhteisöverotulojen jako-osuuden määräaikaisen korotuksen päättyminen. Myös kiinteistöverotulot laskevat edellisvuodesta, jolloin kiinteistöverotilityksiä kasvatti kertaluonteinen järjestelmämuutos.

Valtionosuudet sen sijaan kasvavat noin 6 prosenttia hallitusohjelman mukaisten tehtävälaajennusten, valtionosuuden tason korotuksen ja indeksitarkistusten vuoksi.

Kuntatalouden vuosikate laskee painelaskelmassa huomattavasti kuluvasta vuodesta, mutta se riittää kattamaan poistot ja arvonalentumiset. Kuntatalouden investointien nopeimman kasvuvaiheen arvioidaan päättyneen, mutta investointien taso pysyy korkealla koko ennustejakson. Toiminnan ja investointien rahavirta syvenee noin 1,5 mrd. euroa negatiiviseksi vuonna 2022.

Vuodesta 2023 lähtien kuntien kustannuksista suurin osa syntyy varhaiskasvatuksen sekä koulutuksen järjestämisestä. Koko 2010-luvun jatkunut syntyvyyden aleneminen on kääntämässä varhaiskasvatuksen ja koulutuksen palvelutarpeen laskuun. Kehitysarviossa palvelutarpeen laskua on kuitenkin hieman pehmennetty, sillä laskennallista säästöpotentiaalia ei ole mahdollista hyödyntää kaikissa kunnissa ainakaan kovin nopeasti.

Kuntatalouden lainoista arviolta 4,6 mrd. euroa siirtyy pois sote-uudistuksen myötä. Tämän jälkeen kuntatalouden lainakannan kasvuvauhti hidastuu selkeästi viime vuosikymmenen keskimääräiseen kasvuvauhtiin verrattuna.

Vuosina 2022 - 2025 toiminnan ja investointien rahavirta on pääsääntöisesti negatiivinen kaikissa kuntakoryhmissä. Poikkeuksen tähän muodostaa vuosi 2023, jolloin rahoituksen tasapainoa parantaa huomattavasti se, että sote-uudistuksesta huolimatta kuntien verotuloja tilitetään vuonna 2023 osittain vielä edellisenä vuonna vallinneen tilanteen perusteella. Heikoin tilanne on rahoituksen tasapainon näkökulmasta vuonna 2022, mitä selittävät toimintakatteen eli nettomenojen selvä kasvu, verotulojen vaatimaton kehitys sekä valtion korona-avustusten päättyminen.

Keskimääräinen kunnallisveron korotuspaine on vuosina 2022–2025 suurempi asukasluvultaan suuremmissa kunnissa kuin pienemmissä kunnissa. Kehyskauden lopulla veronkorotuspainetta on laskelman mukaan kuitenkin kaikissa kuntakoryhmissä ja vuosina 2024–2025 paine kasvaa erityisesti asukasluvultaan pienissä, alle 2 000 asukkaan, kunnissa.

Vuonna 2021 negatiivisen vuosikatteen kuntien määrän arvioidaan pysyvän hyvin pienenä, mutta tilanne heikkenee selvästi vuonna 2022, jolloin negatiivisen vuosikatteen kuntia arvioidaan olevan yli 20. Aikaisempien vuosien tapaan negatiivisen vuosikatteen kunnat ovat pääosin pieniä, alle 5 000 asukkaan kuntia.³

---

³ Valtiovarainministeriö: Kuntatalousohjelma vuodelle 2022

Valtionosuudet

Vuoden 2022 talousarvioesityksessä kuntien valtionavut ovat yhteensä 12,4 mrd. euroa, mikä on noin 900 milj. Euroa vähemmän kuin vuoden 2021 varsinaisessa talousarviossa. Mikäli vuoden 2021 lisätalousarviot huomioidaan, ehdotetut valtionavut vuodelle 2022 ovat 1.1 mrd. Euroa pienemmän kuin vuoden 2021 valtionavut. Alenema aiheutuu pääsääntöisesti siitä, ettei vuodelle 2022 ole budjetoitu vastaavia määräaikaista koronatukia kuin vuodelle 2021. Laskennalliset valtionosuudet ovat yhteensä 9.1 mrd. euroa eli 0.3 mrd. Euroa enemmän kuin vuoden 2021 varsinaisessa talousarviossa. Vertailussa ei ole otettu huomioon vuoden 2021 lisätalousarvioita.⁴

Kunnallisvero

Hallituksen ohjelman mukaisesti ansiotuloveroperusteisiin ehdotetaan tehtäväksi ansiotasoindeksin muutosta vastaava indeksitarkistus. Kotitalousvähennystä korotetaan vuosina 2022 ja 2023 kotitalous-, hoiva- ja hoitotyön osalta. Lisäksi kotitalousvähennystä korotetaan öljylämmityksestä luopumisen osalta lämmitystapamuutosten tukemiseksi. Muutos on määräaikainen ja se on voimassa vuosina 2022–2027.

Vähäpäästöisten työsuhdeautojen verotusarvoa alennetaan 85 eurolla kuukaudessa vuosille 2022–2025. Lisäksi asuntolainan korkovähennysoikeutta supistetaan hallitusohjelman mukaisesti. Vähennysoikeutta supistetaan vuosina 2021–2023 viisi prosenttiyksikköä vuodessa siten, että vuonna 2023 asuntolainan korkojen vähennyskelpoisuus poistuu kokonaan

Verotuksen maksujärjestelyjen huojentaminen vuosina 2020 ja 2021 siirtää kunnallisveron kertymää näiltä vuosilta yhteensä noin 49 milj. euroa vuodelle 2022.⁵

Kiinteistövero

Hallitusohjelman mukaisesti käynnissä olevaa kiinteistöverouudistusta jatketaan siten että uudistus tulee pääosaltaan voimaan vuoden 2023 verotuksessa. Uudistus siirtyi aiemmin suunnitellusta vuodella. Verotuksen maksujärjestelyjen huojentaminen vuosina 2020 ja 2021 siirtää kiinteistöverotulojen kertymää arviolta 5 milj. euroa vuodelle 2022.⁶

Yhteisövero

Korkovähennysrajoitussääntelyä koskien tasevertailuun perustuvaa poikkeusta ja infrastruktuurihankkeita koskevaa poikkeusta ehdotetaan muutettavaksi. Tasevertailuun perustuvaan poikkeukseen liittyvä muutos kasvattaa valtion yhteisöveron kertymää vuonna 2022 noin 15 milj. eurolla ja maksuunpanoa vuositasolla noin 18 milj. eurolla. Infrastruktuurihankkeita koskevaan poikkeukseen liittyvä muutos pienentää valtion yhteisöveron kertymää vuonna 2022 noin 5 milj. eurolla ja maksuunpanoa vuositasolla noin 7 milj. eurolla.

Lisäksi ehdotetaan muutettavaksi siirtohinnoitteluoikaisusäännyöstä. Muutos kasvattaa valtion yhteisöveron kertymää vuonna 2022 noin 40 milj. eurolla ja maksuunpanoa vuositasolla noin 75 milj.

⁴ Valtiovarainministeriö: Kuntatalousohjelma vuodelle 2022.

⁵ Valtiovarainministeriö: Kuntatalousohjelma vuodelle 2022.

⁶ Valtiovarainministeriö: Kuntatalousohjelma vuodelle 2022

eurolla. Lisäksi tutkimus- ja kehittämistoimintaan liittyvää lisävähennystä ehdotetaan nostettavaksi vuoden 2022 alusta 150 prosenttiin tutkimusyhteistyön menoista. Muutos pienentää valtion yhteisöveron kertymää vuonna 2022 noin 8 milj. eurolla ja maksuunpanoa vuositasolla noin 11 milj. eurolla. Muutos on määräaikainen ja se on voimassa vuosina 2022–2027.

Hallitusohjelman mukaisesti veroperustemuutoksen verotuottovaikutukset kompensoidaan nettomääräisesti kunnille. Kompensaatio toteutetaan muuttamalla yhteisöveron jako-osuuksia siten, että esityksen verotuotto kunnille on neutraali. Osana covid-19-epidemiaan liittyvää kuntien tukemisen toimenpiteiden kokonaisuutta kuntien osuutta yhteisöveron tuotosta korotettiin 10 prosenttiyksiköllä verovuodelle 2021. Yhteisöverokertymän jaksotuksesta johtuen muutoksen arvioidaan kasvattavan kuntien yhteisöveron tilityksiä vuonna 2022 edelleen noin 40 milj. eurolla. Verotuksen maksujärjestelyjen huojentaminen vuosina 2020 ja 2021 siirtää kuntien yhteisöverokertymää näiltä vuosilta yhteensä noin 4 milj. euroa vuodelle 2022. Alustavan arvion mukaan kuntien yhteisöverosuutta alennettaisiin 0.43 prosenttiyksikköä.⁷

---

⁷ Valtiovarainministeriö: Kuntatalousohjelma vuodelle 2022.

2.1.3 Kuntien menot ja tulot

Kuntatalouden kehitys on ollut viimeiset kaksi vuotta varsin poikkeuksellista. Vuoden 2019 ennätyksellisen heikosta tilanteesta kuntatalous päätyi talouslukuilla mitattuna varsin hyvään tilanteeseen vuonna 2020 ja toiminnan ja investointien rahavirta koheni 1,8 mrd. eurolla vajaan -400 milj. euroon. Keväällä 2020 alkanut koronaepidemia vaikutti kuntien tuloihin ja menoihin viime vuonna monin tavoin, mutta merkittävin vaikutus kuntatalouden vahvistumisella oli valtion osoittamilla koronatuilla, jotka ylittivät kuntataloudelle epidemiasta vuonna 2020 aiheutuneet nettokustannukset.

Vuosi 2021 on ollut covid-19-kriisin vuoksi kuntataloudessa edelleen poikkeuksellinen. Covid-19-epidemian hoitaminen ja torjuminen muun muassa rajoitustoimenpitein ovat hidastaneet paluuta normaaliin, ja monia kiireettömän hoidon toimenpiteitä on jouduttu jälleen siirtämään terveydenhuollossa koronakriisin akuutin hoidon vuoksi. Kokonaisuutena kuntatalouden näkymät eivät ole juuri muuttuneet viime kevään kuntatalousohjelmassa esitettyyn arvioon verrattuna, vaikkakin koronakriisi onkin jatkunut keväällä arvioitua pahempana virusmuunnosten aiheuttaessa uusia uhkakuvia. Vuosi 2020 oli kuntataloudessa tilinpäätösten mukaan kuitenkin hieman parempi kuin tilinpäätösarvioissa, ja kuluvan vuoden verotuloennuste on noin 200 milj. euroa keväällä arvioitua parempi talouden aiemmin arvioitua myönteisemmän kehityksen vuoksi.

Vaikka sekä kansantalouden että kuntatalouden näkymät ovatkin hieman paremmat kuin mitä keväällä arvioitiin, aiheuttaa covid-19-kriisi vielä epävarmuutta talouteen. Tämä kehitysarvio ja sen taustalla oleva reaalitalouden ennuste perustuvat oletukselle, ettei tautitilanteen torjuminen rajoita talouden toipumista. Rokoteohjelman edistyminen parantaa taloudenpitäjien uskoa tulevaisuuteen ja yhteiskunta on palaamassa kohti normaaleja aikoja. Taudinkehitykseen, virusmuunnoksiin sekä rokote kattavuuteen liittyvä epävarmuus lisäävät kuitenkin ennusteen epävarmuutta.⁸

Kuntatalous vuonna 2022

Koronaepidemian vuoksi kuntatalouteen kohdennetut mittavat tukitoimet ovat peittäneet hetkeksi alleen kuntatalouden rakenteelliset ongelmat. Vuosi 2022 näyttää kuntataloudelle kuitenkin taas hyvin vaikealta. Toimintamenojen kasvun arvioidaan hidastuvan 3,0 prosenttiin vuonna 2022, kun suurin osa koronaepidemian hoitoon vaadittavista lisäpanostuksista poistuu rokotekattavuuden parantuessa. On kuitenkin todennäköistä, että covid-19-kriisistä aiheutuu kuntataloudelle välittömiä kustannuksia jonkin verran myös ensi vuonna. Kehitysarvioon näitä kustannuksia on sisällytetty 600 milj. euroa.

Covid-19-kriisin aikana on syntynyt uutta hoito- ja palveluvelkaa, jonka suuruutta ei pystytä vielä täysin arvioimaan. Kehitysarvioon on sisällytetty EU:n elpymis- ja palautumisvälineestä hoito-, kuntoutus- ja palveluvelan purkamiseksi kohdennettu rahoitus sekä vastaavansuuruiset kustannukset vuodelle 2022. Lisäksi kuntatalouden toimintamenoja kasvattavat väestön ikääntymisestä johtuva sosiaali- ja terveydenhuoltomenojen kasvu, hallituksen päättämät tehtävien laajennukset sekä hintojen nousu. Toisaalta sote-uudistus saattaa kannustaa kuntia hidastamaan sote-menojen kasvua. Kuntien kustannuskehitystä kuvaava peruspalvelujen hintaindeksi on ensi vuodelle 2,5 prosenttia.

⁸ Valtiovarainministeriö: Kuntatalousohjelma vuodelle 2022.

Kunta-alan työ- ja virkaehtosopimukset ovat katkolla helmikuun lopussa 2022. Henkilöstökulut muodostavat kuntasektorin suurimman kuluerän, ja siksi kunta-alan palkkaratkaisuilla on suuri merkitys kuntatalouden kehitykselle. Kehitysurassa kunta-alan ansiokehityksen on oletettu mukailevan koko kansantalouden ennustettua ansiokehitystä vuosina 2022–2025. Työmarkkinoiden kireys näkyy jo kunta-alalla, sillä TEM:in ammattibarometrin mukaan työnantajilla on pulaa etenkin terveydenhuollon ja sosiaalityön ammattilaisista, mutta myös varhaiskasvatukseen opettajien rekrytoinneissa on ollut haasteita.

Vaikka kuntatalouden toimintamenojen kasvuvauhdin arvioidaankin hieman hidastuvan vuonna 2022 kuluvasta vuodesta, heikkenee kuntatalouden toimintakate voimakkaasti, sillä toimintamenojen kasvaessa toimintatulojen arvioidaan laskevan noin 5,5 prosenttia. Merkittävin vaikutus toimintatulojen laskuun aiheutuu muun muassa korona-avustusten ja monien määräaikaisten toimien päättymisestä. Kehitysarviossa on tehty kuitenkin tekninen oletus, että covid-19-kriisin torjuntaan vuoden 2021 talousarvioon sisältyvästä 1,6 mrd. euron valtionavustuksesta noin 600 milj. euroa siirtyy ensi vuodelle. Covid-19- viruksen edellyttämien suojautumis- ja torjuntatoimien kustannusten ja niitä vastaavan rahoituksen on oletettu kehitysarviossa olevan vuonna 2022 yhtä suuret.

Kuntien saamien verotulojen kasvu hidastuu 0,7 prosenttiin vuonna 2022. Kasvua hidastaa etenkin yhteisöverotulojen jako-osuuden määräaikaisen korotuksen päättymisen. Myös kiinteistöverotulot laskevat edellisvuodesta, sillä vuoden 2021 kiinteistöverotuloihin sisältyy kerta- luonteisesti noin 200 milj. euroa vuoden 2020 verotulotilityksistä.⁷ Valtionosuudet sen sijaan kasvavat 6,1 prosenttia muun muassa hallitusohjelman mukaisten tehtävälajennusten, valti- onosuuden tason korotuksen ja indeksitarkistusten vuoksi.

Kuntatalouden vuosikate laskee painelaskelmassa huomattavasti kuluvasta vuodesta, mutta se riittää kattamaan poistot ja arvonalentumiset. Kuntatalouden investointien nopeimman kasvuvaiheen arvioidaan päättyneen, mutta investointien taso pysyy korkealla koko ennustejak- son. Hoito- ja opetusalan rakennuksien aloitukset ovat kääntyneet vuoden ensimmäisellä nel- jänneksellä jälleen kasvuun ja käynnissä olevat rakennushankkeet ovat monivuotisia. Toimin- nan ja investointien rahavirta syvenee noin 1,5 mrd. euroa negatiiviseksi vuonna 2022.⁹

Kuntatalouden kehitysarvio 2023–2025

Vuosi 2023 on hyvin poikkeuksellinen kuntataloudessa niin menojen kuin tulojenkin kehityksen osalta, sillä eduskunta hyväksyi 23.6.2021 hallituksen esityksen koskien hyvinvointialueiden perustamista sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämisen uudistamista. Sote-uudistuksen seurauksena kuntien toiminnan kustannukset vähenevät ja käyttötalousme- noista siirtyy pois noin puolet. Sote-uudistukseen liittyvät laskelmat ovat vielä alustavia. Sote- laskelmat tarkentuvat julkisen talouden suunnitelman 2023–2026 valmistelun yhteydessä. Os- toissa on huomioitu sosiaali- ja terveydenhuollon kiinteistöjen ylläpidosta kunnille aiheutuvat kustannukset, joiden suuruudeksi on oletettu noin 700 milj. euroa. Toimintamenojen laskuksi on arvioitu 54,8 prosenttia vuonna 2023.

⁹ Valtiovarainministeriö: Kuntatalousohjelma vuodelle 2022.

Vuosina 2024–2025 kuntatalouden toimintamenot kasvavat keskimäärin 1,7 prosenttia vuodessa. Toimintamenojen kasvu keskipitkällä aikavälillä aiheutuu pääasiassa hintojen noususta. Kuntien kustannuskehitystä kuvaavan peruspalvelujen hintaindeksin muutos on keskimäärin 2,5 prosenttia vuodessa. Sote-uudistuksen jälkeen kuntatalouden jäljelle jäävistä kustannuksista suurin osa syntyy varhaiskasvatuksen sekä koulutuksen järjestämisestä. Syntyvyyden lasku 2010-luvulla on kääntänyt varhaiskasvatuksen ja koulutuksen laskennallisen palvelutarpeen laskuun. Jotta palvelutarpeen pieneneminen toteutuisi menosäästönä, kunnissa on oltava valmiutta sopeuttaa palvelutuotantoaan palvelutarpeen muuttuessa. Pienissä kunnissa kouluverkko on monin paikoin supistettu jo niin, ettei sen kaventaminen ole mahdollista lopettamalla palvelua kokonaan. Siksi palvelutarpeen laskua on pehmennetty kehitysarviossa. Jatkossa laadukkaan opetuksen turvaaminen kohtuukustannuksin vaatii kuntien välistä yhteistyötä ja uudenlaisia ratkaisuja.

Kuntatalouden investoinnit ovat historialliseen kehitykseensä nähden varsin korkealla tasolla. Kuntataloudesta siirtyy hyvinvointialueiden mukana investointeja arviolta 950 milj. euron edestä. Vaikka investointien nopeimman kasvuvaiheen arvioidaan olevan jo takanapäin, oletetaan investointien pysyvän korkealla tasolla. Kuntatalouden investointipaineet pysyvät mittavina muun muassa rakennuskannan iän ja väestön muuttoliikkeen vuoksi.

Vuonna 2023 sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen palvelujen siirtyminen hyvinvointialueiden vastuulle vaikuttaa myös kuntatalouden rahoitukseen. Rahoitusvastuun siirtymässä kunnilta valtiolle on valtion tuloja lisättävä ja kuntien tuloja vastaavasti vähennettävä niiltä pois siirtyvän rahoitusvastuun verran. Kuntatalouden toimintatulojen arvioidaan laskevan noin 33,4 prosenttia vuonna 2023. Toimintatulojen laskua hidastaa kuntien sote-kiinteistöistä saamat vuokratulot, joiden suuruudeksi on oletettu kehitysarviossa 700 milj. euroa vuonna 2023.

Jotta kokonaisveroaste ei kasvaisi, kunnallisveroprosentteja alennetaan kaikissa kunnissa yhtä suurella prosenttiyksiköllä sote-uudistuksen voimaantulo vuonna. Lisäksi yhteisöverotulojen jako-osuutta pienennetään yhdellä kolmasosalla ja valtion jako-osuutta kasvatetaan vastaavasti. Kehitysarvioon on sisällytetty myös hallituksen budjettiriihessä päättämä kaivosvero, jonka käyttöönoton arvioidaan lisäävän kuntien verotuloja vuodesta 2023 alkaen noin 15 milj. euroa vuodessa. Kuntien valtionosuuksista vähennetään hyvinvointialueille siirtyvien tehtävien rahoitus. Lisäksi kuntien valtionosuuksia pienentää 24 milj. euron sopeutus vuodesta 2023 alkaen, joka oli osa hallituksen puoliväliriihipäätöstä, jossa kehysmenoja alennetaan pysyvästi 370 milj. eurolla vuodesta 2023 alkaen. Kuntien verotulojen arvioidaan laskevan 46,8 prosenttia ja valtionosuuksien 70,2 prosenttia vuonna 2023.

Toimintatulot kasvavat vuosina 2024–2025 keskimäärin prosentin vuodessa. Verotulot laskevat 4,5 prosenttia vuonna 2024, mikä on seurausta siitä, että kuntien vuoden 2023 verotulokeräytymään vaikuttaa osin vielä aiempien verovuosien korkeammilla kunnallisveroprosenteilla maksuunpannut verot. Ilmiö näkyy myös yhteisöverojen puolella. Valtionosuudet kasvavat 3,9 prosenttia vuonna 2024 pääasiassa indeksitarkistusten vuoksi. Vuonna 2025 verotulot kasvavat 2,3 prosenttia ja valtionosuudet 3,0 prosenttia.

Kuntatalouden menot pysyvät koko tarkastelujaksolla 2021–2025 tuloja suurempina lukuun ottamatta vuotta 2023, jolloin sote-uudistuksen kuntien verotuloja leikkaava vaikutus ei näy vielä täysimääräisesti kunnallis- ja yhteisöverotuloissa. Kuntataloutta rasittavat rakenteelliset ongelmat, jotka helpottuvat sote-uudistuksen myötä nopeimmin kasvavien menojen siirtyessä pois kuntien vastuulta. Silti kuntatalouden toiminnan ja investointien rahavirta on painelaskelman mukaan yli 700 milj. euroa negatiivinen vuosina 2024–2025, mikä kertoo, että kuntata-

loudessa tuottavuutta ja tehokkuutta lisäävien rakenteellisten uudistuksen tarve säilyy sote-uudistuksen jälkeenkin.

Vuonna 2023 kuntatalouden lainoista siirtyä arviolta 4,6 mrd. euroa pois sote-uudistuksen myötä. Tämän jälkeen kuntatalouden lainakannan kasvuvauhti hidastuu selkeästi viime vuosikymmenen keskimääräiseen kasvuvauhtiin verrattuna.¹⁰

Kuntien verotulot

Kuntien verotulot koostuvat kunnallis-, kiinteistö- ja yhteisöverosta. Kunnallisveron osuus verotuloista on ollut keskimäärin noin 84 prosenttia, kiinteistöveron noin 8 prosenttia ja yhteisöveron noin 8 prosenttia. Kuntien verotulojen arvioidaan olevan vuonna 2021 yhteensä noin 25,3 mrd. euroa. Edelliseen vuoteen verrattuna verotulot kasvaisivat reilulla 6 prosentilla. Verotulojen kasvua selittävät erityisesti suotuisa tulo- ja työllisyyskehitys. Vuonna 2022 verotulojen enustetaan kasvavan 0,8 prosenttia.

Maksettujen palkkojen osuus kunnallisveron veropohjasta on keskimäärin noin 67 prosenttia, eläkkeiden noin 24 prosenttia ja muiden tulojen, kuten päivärahatalojen, osuus on noin 9 prosenttia. Tulorakenteessa on kuitenkin suuret erot kuntien välillä. Väestörakenteen ja työllisyyden kehitys vaikuttavat ratkaisevasti yksittäisten kuntien veropohjaan ja siten tulojen muodostumiseen.

Verovuoden 2022 yhteisöveron määrää enustetaan arvioidun yritysten tuloskehityksen perusteella vuodesta 2020 vuoteen 2022. Yritysten tuloskehitystä arvioidaan lähinnä kansantalouden tilinpidon toimintaylijäämän muutoksen avulla. Yritysten tuloskehitys ei täysin seuraa toimintaylijäämän muutoksia. Varsinkin voimakkaiden suhdannevaihteluiden oloissa toimintaylijäämän antama kuva yritysten tuloksista saattaa poiketa huomattavasti todellisuudesta.

Veroperustemuutosten aiheuttamat vaikutukset kuntien verotuottoon kompensoidaan nettomääräisesti kunnille. Yhteisöveron osalta kompensoinnit toteutetaan verojärjestelmän sisällä jako-osuutta muuttamalla, sen sijaan ansiotuloveroperusteiden muutosten kompensoinnit toteutetaan vuoden 2020 talousarvioesityksestä lähtien erillisen määrärahamomentin kautta.

Talouden sopeutuspaine kuntaryhmittäin

Kuntalain mukaan kuntatalousohjelmassa kuntien rahoitusaseman muutosta arvioidaan koko maan näkymien ohella myös kuntaryhmittäin. Kuntien rahoituksen tasapainotilaa kuvataan ohjelmassa toiminnan ja investointien rahavirta -käsitteen avulla. Yksinkertaistettuna tunnusluku ilmaisee negatiivisena paineen lainakannan kasvattamiseen tai veroprosentin korottamiseen ja positiivisena laskennallista mahdollisuutta muun muassa lainojen lyhentämiseen tai veroprosentin alentamiseen.

Laskelmassa käytetyt oletukset

Vuosien 2021–2022 toimintakatetiedot on poimittu kuntien ja kuntayhtymien Valtiokonttorille raportoimista kuntien ja kuntayhtymien talousarvio- ja suunnitelmatiedoista. Kuntakohtaiset tiedot on skaalattu valtionvarainministeriön koko maan mukaiseen tasoon siten, että kuntakohtaiset suhteet pysyvät kuntien ilmoittamien tietojen mukaisina. Vuosien 2023–2025 toimintakatetta on arvioitu kunnan väestörakenteen muutoksen sekä koko maan arvioidun kokonaisuuden

¹⁰ Valtiovarainministeriö: Kuntatalousohjelma vuodelle 2022.

toksen kautta. Näin yksittäisen kunnan toimintakate ei noudata koko maan keskimääräistä muutosta, vaan toimintakatearvio vaihtelee kunnittain riippuen kunnan väestörakenteen kehityksestä. Tarkastelussa ei ole otettu huomioon kuntien omia toimintakatteeseen vaikuttavia toimia, mikä saattaa aiheuttaa suuria eroavuuksia toteutuneisiin lukuihin verrattuna erityisesti tarkastelukauden lopulla.

Nettoinvestointien osalta laskelmassa on laskettu vuosien 2019–2021 taloustietojen perusteella yksittäiselle kunnalle kolmen vuoden keskiarvo, jonka kautta kunnan nettoinvestointien kehitystä on arvioitu ottamalla huomioon koko maan ennustettu muutos. Tätä kuntakohtaista keskiarvoa on viety eteenpäin vuodesta 2024 alkaen koko maan ennustetun vuosimuutoksen mukaan. Muuten nettoinvestoinnit perustuvat edellä mainittuun kuntien ja kuntayhtymien talousarvio- ja suunnitelmätietoihin. Sote-uudistuksen vaikutusta kuntien nettoinvestointeihin ei ole otettu tässä arviossa huomioon. Nettoinvestointien kehityksellä on oleellinen merkitys kunnan toiminnan ja investointien rahavirtaan ja tätä kautta laskennalliseen tuloveroprosentin muutokseen. Kuntakohtaiseen investointien ennustamiseen sisältyy kuitenkin merkittävää epävarmuutta, joten myös tarkastelussa esitettyihin kuntakohtaisiin veroprosentin muutospaineisiin tulee suhtautua varauksellisesti.

Rahoitusmenot ja -tuotot arvioidaan koko maan ennustetun muutoksen kautta vuodesta 2024 alkaen, muuten ne perustuvat kuntien ilmoittamiin talousarvio- ja suunnitelmätietoihin. Opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudet vuosille 2022–2025 on pidetty uusimman eli vuoden 2021 tiedon mukaisina. Kuntien tuloja kiinteistöveroprosentteihin ei ole tehty muutoksia. Ennakointimallissa ei ole mukana kuntayhtymiä. Kuntakohtaiset arviolaskelmat on julkaistu valtiovarainministeriön internetsivuilla.

Kuntakohtaiset arviolaskelmat perustuvat pitkälti kuntien ilmoittamien talousarvio- ja suunnitelmätietoihin, koko maan ennustettuun muutokseen sekä Tilastokeskuksen tekemään kuntien väestöennusteeseen. On selvää, että kuntakohtainen arvio on hyvin epävarma eikä yksittäisen kunnan lukuja pidä tulkita yksiselitteisesti. Tarkasteluperiodille osuu monta poikkeuksellista vuotta, jonka vuoksi nyt esitettyihin arvioihin tulee suhtautua poikkeuksellisen varovaisesti. Erityisesti koronaepidemian aiheuttama epävarmuus on tällä hetkellä suuri varsinkin toimintakateen sekä verotulokertymän osalta.

Kuntakokoryhmittäinen tarkastelu syventää erityyppisten kuntien talouden kuvaa, mutta kokoryhmittäisen tarkastelun tulkintaan tulee suhtautua koko kuntatalouden ennusteita varovaisemmin. Lisäksi on syytä huomioida, että erot kuntien välillä voivat olla suuria myös saman kuntakokoryhmän sisällä.

Talouden sopeutuspaine kasvussa kaikissa kuntakokoryhmissä kehyskauden lopulla

Toiminnan ja investointien rahavirta (ns. rahoituksen tasapaino) vaihtelee tarkasteluvuosina kuntakokoryhmittäin merkittävästi. Keskimäärin toiminnan ja investointien rahavirran arvioidaan olevan koko kuntatalouden tasolla kehyskauden lopulla noin 234 euroa negatiivinen asukasta kohden laskettuna. Kuntakokoryhmittäiset vaihteluvälit ja muutokset ovat kuitenkin varsin suuria.

Kehyskaudella vuosina 2022-2025 toiminnan ja investointien rahavirta on pääsääntöisesti negatiivinen kaikissa kuntakokoryhmissä. Poikkeuksen tähän muodostaa vuosi 2023, jolloin kuntatalouden tilannetta parantaa huomattavasti se, että sote-uudistuksesta huolimatta kuntien verotuloja tilitetään vielä edellisenä vuonna vallinneen tilanteen perusteella (vrt. kunnallisveron huomattava siirto kunnilta hyvinvointialueiden rahoitukseen). Erityisesti pienen asukasluvun

kuntien tilanteen arvioidaan tällöin olevan varsin hyvä, sillä toiminnan ja investointien rahavirta on vuonna 2023 positiivinen kaikissa alle 20 000 asukkaan kuntaryhmissä. Heikoin tilanne on kuntatalouden rahoituksen tasapainon näkökulmasta vuonna 2022, jolloin kaikkien kuntien yhteenlaskettu toiminnan ja investointien rahavirta on yli 1,9 mrd. euroa negatiivinen. Vuoden 2022 heikkoa tilannetta selittävät toimintakatteen eli nettomenojen huomattava, noin 6 prosentin kasvu sekä verotulojen vaatimaton, noin prosentin kasvu. Toimintakatteen osalta kasvuun vaikuttaa osaltaan valtion korona-avustusten päättyminen.

Tarkastelun perusteella 5 000–10 000 asukkaan kuntaryhmä on ainoa ryhmä, jossa muutos-paine on tarkastelujaksolla keskimäärin negatiivinen eli veroprosentteihin kohdistuu -0,11 prosenttiyksikön laskuvara. Vahva tilanne selittyy vahvalla vuosikatteella suhteessa kohtuulliseen investointitasoon.

Tilinpäätöstietojen perusteella vuonna 2020 vuosikate oli negatiivinen vain kahdella kunnalla. Painelaskelman perusteella myös vuoden 2021 tilanne on poikkeuksellisen hyvä, negatiivisen vuosikatteen kuntia arvioidaan olevan vain yksi. Vuonna 2022 tilanne kuitenkin heikkenee selvästi kun negatiivisen vuosikatteen kuntien määrä nousee 20 kuntaan. Vuonna 2023 palataan taas vuosien 2020–2021 kaltaiseen hyvään tilanteeseen, ja vuosikate on negatiivinen vain neljällä kunnalla. Sote-uudistus vaikuttaa siihen, että vuoden 2023 kuntatalous on hyvin vahva, mutta vuodesta 2024 lähtien talouden tilanne muuttuu taas haastavammaksi. Painelaskelman mukaan vuosina 2024–2025 negatiivisen vuosikatteen kuntien määrä nousee yli 10 kuntaan. Aikaisempien vuosien tapaan negatiivisen vuosikatteen kunnat ovat lähivuosinakin pääosin pieniä, alle 5 000 asukkaan kuntia.

2.2 Kunnan talousarvion lähtökohdat

2.2.1 Väestömuutokset

Tilastokeskuksen tuoreimman väestöennusteen mukaan Suomessa ei 15 vuoden kuluttua ole enää yhtään maakuntaa, jossa syntyy enemmän ihmisiä kuin kuolee, jos syntyvyys pysyy nyt havaitulla tasolla. Maamme väkiluku lähtee nykyisellä kehityksellä laskuun vuonna 2035. Vuonna 2050 väkiluku olisi noin 100 000 nykyistä pienempi.¹¹

Työikäisen (15–64-vuotiaiden) väestön määrä oli Suomessa suurimmillaan vuonna 2009, jolloin heitä oli maassamme 3,55 miljoonaa henkilöä. Vuosien 2010–2020 välisenä aikana työikäisten määrä on vähentynyt 136 000 henkilöllä. Seuraavan kahden vuosikymmenen vuoden aikana työikäisen väestön ennustetaan vähenevän hitaammin eli 76 000 henkilöllä vuoteen 2040 mennessä. Työikäisen väestön määrän väheneminen kiihtyisi syntyvyyden laskusta johtuen 2040-luvulla. Vuosien 2041-2050 aikana työikäinen väestö vähenisi 103 000 henkilöllä ja 2051-2060 edelleen 133 000 henkilöllä. Vuoden 2060 lopussa työikäisen väestön määrä olisi 3,1 miljoonaa henkilöä, mikä on runsaat 310 000 henkilöä nykyistä vähemmän.¹²

Taulukko: Tammelan väestö ikäryhmittäin

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
0-24-vuotiaat	1 518	1 480	1450	1409	1363	1326	1287
<i>Muutos</i>	-1,9 %	-2,5 %	-2,0 %	-2,8 %	-3,3 %	-2,7 %	-2,9 %
25-64-vuotiaat	2 987	2 917	2903	2848	2801	2771	2706
<i>Muutos</i>	-2,3 %	-2,3 %	-0,5 %	-1,9 %	-1,7 %	-1,1 %	-2,4 %
+ 65-vuotiaat	1 576	1 618	1663	1703	1738	1751	1802
<i>Muutos</i>	1,7 %	2,7 %	2,8 %	2,4 %	2,1 %	0,8 %	2,9 %
Asukasluku	6 081	6 015	6016	5960	5902	5848	5795
<i>Muutos</i>	-1,2 %	-1,1 %	0,0 %	-0,9 %	-1,0 %	-0,9 %	-0,9 %

Lähde: Tilastokeskus, Väestö rakenne; toteuma vuosilta 2018-2020, ennuste 2021-2024 (Ennuste 10/2021)

Tilastokeskuksen väestöennusteen tehtävä on tarjota päättäjille työkaluja sen arvioimiseksi, tarvitaanko toimia, joilla kehitykseen voidaan vaikuttaa. Tammelan kuntastrategiassa, erityisesti sen alaisessa ohjelmasuunnitelmassa ”Vetovoima, tasokas asuminen ja yrittäjyys” on esitetty toimenpiteitä, joilla tämä tilastokeskuksen ennusteen mukainen kehitys pysäytetään ja käännetään kunnan väestömuutos jälleen nousujohteiseksi. Vuosi 2020 muutti kunnan kehityssuunnan muuttovoittoiseksi. Tärkein tulomuuton peruste oli kunnasta löytyvä luonto. Näin ollen kunnan brändityö alkaa hitaasti tuoda toivottuja tuloksia.

Kunnan tuloverotulojen ja kunnan väestön määrän välillä vallitsee suora riippuvuus. Väestönmuutoksia tulee seurata tarkasti ja analysoida niiden vaikutusta palveluverkkoon ja eri toimintoihin.

¹¹ Tilastokeskus: Väestöennuste 2021

¹² Tilastokeskus: Väestöennuste 2021

2.2.2 Työpaikat ja työllisyys

Tammelan työllisyystilanne on ollut ja on edelleenkin suhteellisen hyvä. Tammelan työttömyysaste 6,9 % lokakuun lopussa on toiseksi pienin seutukunnan kunnista ja pienempi kuin koko maassa keskimäärin. Lukumääräisesti työttömiä työnhakijoita Tammelassa oli syyskuussa 2021 yhteensä 195 (vuoden 2020 syyskuussa 207).

Taulukko: Työttömien osuus % työvoimasta 2016- syyskuu 2021

	2016	2017	2018	2019	2020	10/2021
Forssa	15,0	12,8	10,3	9,7	12,2	11,2
Humppila	13,0	10,4	8,9	9,5	10,5	11,6
Jokioinen	11,0	9,7	8,4	7,3	7,7	6,2
Tammela	10,0	9,1	6,9	6,2	7,4	6,9
Ypäjä	12,2	9,7	7,6	6,7	9,2	8,5
Forssan seutu yhteensä	13,0	11,2	9,0	10,2	10,2	9,4

Lähde: Tilastokeskuksen PxWeb-tietokannat, Työmarkkinat, Työnvälitystilastot /TEM) 27.10.2021

Tammelan työpaikkaomavaraisuus oli vuonna 2019 (tuorein saatavissa oleva luku) 64,1 prosenttia. Vuonna 2019 työpaikkojen määrä kunnassa oli 1 619 ja työvoiman määrä 2 526.

Taulukko: Tammelan asukkaiden työpaikkojen määrä toimialoittain vuonna 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	muutos %	osuus %
A Maatalous, metsätalous ja kalatalous	240	233	229	214	198	197	200	201	-16 %	8,0 %
B Kaivostoiminta ja louhinta	2	1	2	2	3	2	2	2	-0 %	0,1 %
C Teollisuus	529	499	478	475	486	511	513	496	-6 %	19,6 %
D Sähkö-, kaasu- ja lämpöhuolto, jäähdytysliiketoiminta	9	9	10	9	9	9	7	8	-11 %	0,3 %
E Vesihuolto, viemäri- ja jätevesihuolto, jätehuolto ja muu ympäristön puhtaanapito	25	22	25	23	28	21	31	27	8 %	1,1 %
F Rakentaminen	238	229	214	211	222	227	215	212	-11 %	8,4 %
G Tukku- ja vähittäiskauppa; moottoriajoneuvojen ja moottoripyörien korjaus	315	306	286	270	267	257	255	252	-20 %	10,0 %
H Kuljetus ja varastointi	135	127	134	118	127	129	126	118	-13 %	4,7 %
I Majoitus- ja ravitsemistoiminta	80	99	94	92	75	81	90	78	-3 %	3,1 %
J Informaatio ja viestintä	58	60	55	43	39	42	42	41	-29 %	1,6 %
K Rahoitus- ja vakuutustoiminta	31	29	28	32	30	26	27	27	-13 %	1,1 %
L Kiinteistöalan toiminta	18	17	22	23	24	22	23	24	33 %	1,0 %
M Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta	124	123	122	125	132	126	137	129	4 %	5,1 %
N Hallinto- ja tukipalvelutoiminta	98	98	124	114	131	132	123	138	41 %	5,5 %
O Julkinen hallinto ja maanpuolustus; pakollinen sosiaalivakuutus	88	87	97	94	98	98	89	94	7 %	3,7 %
P Koulutus	199	191	198	189	181	179	174	186	-7 %	7,4 %
Q Terveys- ja sosiaalipalvelut	396	395	355	375	365	366	357	362	-9 %	14,3 %
R Taiteet, viihde ja virkistys	22	27	25	21	19	21	23	24	9 %	1,0 %
S Muu palvelutoiminta	60	70	67	59	65	67	65	53	-12 %	2,1 %
T Kotitalouksien toiminta työnantajina; kotitalouksien eriyttämätön toiminta tavaroiden ja palvelujen tuottamiseksi omaan käyttöön	0	10	14	9	24	26	23	11	11 %	0,4 %
X Toimiala tuntematon	43	26	38	50	43	39	48	43	0 %	1,7 %
YHTEENSÄ	2 710	2 658	2 617	2 548	2 566	2 578	2 570	2526	-7 %	100,0 %
Indeksi	100,0	98,1	96,6	94,0	94,7	95,1	94,8	93,2		

Lähde: Suomen virallinen tilasto (SVT): Tilastokeskuksen PxWeb tietokannat Väestö, työssäkäynti, 115i -- Työlliset alueen, toimialan (TOL 2008), sukupuolen ja vuoden mukaan, 2007-2019 [27.10.2021].
Saantitapa: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_tyokay/statfin_tyokay_pxt_115i.px/

2.2.3 Talousarvio ja talousarvion tasapaino

Talousarvion laadinnan lähtökohdat ovat olleet haastavat johtuen sosiaali- ja terveystalouden kustannusten kasvusta (499 000 €) sekä edessä olevasta historiallisesta rakenneuudistuksesta. Hyvinvointialueiden aloittaessa 2023, kuntien valtionosuuksista ja verotuloista siirretään merkittävä osa perustetuille hyvinvointialueille. Talousarvion laadinnan yhtenä lähtökohdaksi on ollut, että huolimatta tiukasta kuntataloudesta, palvelutarjonnalla ja -tasolla pystytään vastaamaan kunnalle asetettuihin vaatimuksiin.

Kunnanhallituksen asettama tavoite palvelualueille oli nettomenojen maltillinen 1 prosentin kasvu vuoden 2021 tasosta, lukuun ottamatta sosiaali- ja terveydenhuollon menoja. Toimialojen talousarvio esitykset eivät noudata kunnanhallituksen päättämää raamia vaan nettomenot ylittävät tämän seuraavasti;

Hallinto- ja kehittämisspalvelut -141 t€

Sivistystoimi -391 t€

Tekninen toimi -205 t€

Sosiaali- ja terveystoimi -499 t€

Yhteensä -1.236 t€

Näin ollen talousarvio on alijäämäinen -263.947 euroa. Alijäämän määrä voi kasvaa, mikäli kunnan verotulot eivät kasva ennustetun mukaisesti vaan kasvu tyrehtyy vuonna 2022. Etenkin vuosi 2023 tulee olemaan ennustettavuuden osalta heikko, sillä kunnalla ei ole oikeutta tarkistaa veroja syksyllä 2022 vaan vuonna 2021 päätetyillä veroilla tulee pärjätä myös vuosi 2023.

Talousarvion keskeiset tasapainotukseen liittyvät tuloperusteet ovat seuraavat:

- tuloveroprosentti vuodelle 2022 21,25 %
(vuonna 2021 21,25 %)

Kiinteistöveroprosentit on vahvistettu seuraaviksi:

- asuinrakennukset 0,50 %
- vapaa-ajan asunnot 1,10 %
- yleinen (muut rakennukset, maapohja) 1,10 %
- yleishyödylliset yhteisöt 0,00 %
- voimalaitokset 2,85 %
- rakentamaton rakennuspaikka 2,00 %

Verojen tilityserien arvioinnissa on käytetty Kuntaliiton veroennustekehikkoa.

Valtionosuudet on arvioitu Kuntaliiton julkaiseman laskelmien sekä VM:n kuntatalousohjelman painelaskelmakehikon pohjalta.

2.2.4 Henkilöstö ja henkilöstömenot

KT Kuntatyönantajat ja Kunta-alan pääsopijajärjestöt ovat hyväksyneet 28.5.2020 Kunta-alan työ- ja virkaehtosopimuksen. Sopimuskausi on 1.4.2020-28.2.2022.

- Sopimuksen mukainen 1 % yleiskorotus tehtiin 1.4.2021 KVTES viranhaltijoiden ja työntekijöiden tehtäväkohtaisiin palkkoihin. OVTES yleiskorotuksen suuruus oli peruskoulussa 0,72 %.
- Molempien yleiskorotusten lisäksi palkkausluvun mukaista henkilökohtaista lisää korotettiin yleiskorotusta vastaavasti.
- Sopimuskauteen kuului myös paikallinen järjestelyerä 1.4.2021 lukien. Sen suuruus oli 0,8 % palkkasummasta.
- Järjestelyerän jakamisperusteista käytiin paikallisneuvottelut sopijajärjestöjen pääluottamusmiesten kanssa ja saavutettiin yksimielinen päätös. Järjestelyerällä mm. nostettiin kaikkien KVTES sopimukseen kuuluvien ammattinimikkeiden palkkoja niin, että ne ovat vähintään 6,5% yli työehtosopimuksen peruspalkkojen. OVTES sopimuksen osalta järjestelyerä käytettiin henkilökohtaisiin lisiin.

Vakituisen henkilöstön palkat on laskettu käytössä olevan Premium budjetointi -osion kautta kustannuspaikoittain. Pohjana ovat talousarvion 2020 palkat, joita on korotettu 1,8 %:lla.

Henkilösivukulujen laskennassa on käytetty seuraavia sivukuluprosentteja, jotka perustuvat osin arvioon: KuEL -maksu 17,05 % (vuonna 2020 16,25 %), VaEL 16,76% (16,84 %) sairausvakuutusmaksu 1,57 % (0,75 %), tapaturmavakuutusmaksu 0,69 % (0,30 %) ja työttömyysvakuutusmaksu 1,54 % (2,6 %). Talousarvioon on varattu eläkemenoperusteisiin KuEL-maksuihin 381.333 euroa (vuonna 2021 389 017 euroa). Talousarvion henkilöstömenot ovat kokonaisuutena nousseet 537.756 euroa eli 5,4% vuoden 2021 talousarvioon verrattuna.

2.3 Tammelan kunnan talousarvion lähtökohdat

2.3.1 Käyttötalousmenojen kehitys

Vuoden 2022 käyttötalouden nettomenot nousevat vuoteen 2021 verrattuna yhteensä 2.070.826 euroa eli 6,0 %. Hyvinvointikuntayhtymältä hankittavat sosiaalipalvelut kasvavat 197.532 euroa (+2,1 %) ja terveyspalvelut kasvavat 412.571 euroa (3,4 %). Syynä terveyspalveluiden menojen kasvuun on lähinnä käytön mukaisen maksuosuuden kasvu. Hyvinvointikuntayhtymään siirtyneistä sosiaalitoimesta peruskuntaan ovat jääneet eläkemenoperusteiset maksut sekä työmarkkinatuen kuntaosuudet sekä työpaja Intron kustannukset. Nämä kustannukset on sisällytetty yleishallintomeneihin lukuun ottamatta eläkemenoperusteisia maksuja, jotka on sisällytetty sosiaali- ja terveyspalveluihin.

Hallinnon ja talouden palvelualueella nettomenot ovat kasvaneet 190.797 euroa (14,3 %) edelliseen vuoteen verrattuna. Menojen kasvu johtuu tulevan uuden viran perustamisesta sekä työmarkkinatuen kuntaosuusmenojen merkittävästä kasvusta. Elinvoiman ja työllisyyden palvelualueen nettomenot ovat pienentyneet edelliseen vuoteen verrattuna -30.051 euroa (-5,4 %).

Sivistyspalveluihin kuuluvat perusopetus -, varhaiskasvatus - sekä kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelualueet. Sivistyspalveluiden talousarviovuoden menot kasvoivat yhteensä 488.727 euroa edelliseen vuoteen (4,7 %). Varhaiskasvatuksen palvelualueen nettomenot kasvoivat 127.781 € (4,1%). Varhaiskasvatuksen asiakasmaksulaki muuttui 1.8.2021 ja perheiden varhaiskasvatuksen asiakasmaksut pienenevät sekä henkilömitoitus muuttui 1.8.2021 ja varahenkilöstöä joudutaan palkkaamaan sijaistarpeisiin. Perusopetuksen palvelualueen nettomenot kasvoivat 319.744 euroa (5,0%), joka johtuu kotikuntakorvausmenojen huomattavasta kasvusta. Kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelualueen nettomenot ovat kasvaneet 48.202 euroa (4,8 %). Menojen nousua selittävät lumetuskustannukset, kesänuorten palkkojen korotus ja sisäisten menojen kasvu.

Teknisten palvelujen alueella kaavoituksen ja lupien palvelualueen nettomenot ovat kasvaneet 138.637 euroa (36,8%) edelliseen vuoteen verrattuna. Kaavoituksen ja lupien palvelualueelle on perustettu projektipäällikön toimi, joka lisää menoja. Yhdyskuntatekniikan palvelualueen nettomenot ovat kasvaneet 110.345 euroa (14,5 %). Kiinteistöjen palvelualueen nettotulot ovat pienentyneet viime vuodesta 389.735 euroa (94,1%). Kiinteistöjen palvelualueelle on budjetoitu koulukeskuksen purkukustannuksia yht. 250.000 euroa. Ruoka- ja puhdistuksen palvelualueen nettotulot ovat pienentyneet 90.896 € (58,1%), joka johtuu myyntitulojen pienenemisestä. Vesihuollon palvelualueen nettotulot ovat pienentyneet edellisestä vuodesta 74.637 euroa (28,9 %). Vesihuoltoon on varattu määräraha uuden henkilön palkkaamiseen.

Palvelualueiden nettomenojen kasvaminen 1.460.723 eurolla ja Forssan Seudun Hyvinvointikuntayhtymän kokonaismenojen kasvaminen 610.103 eurolla edelliseen vuoteen verrattuna johtaa kokonaisnettomenot kasvamiseen 2.063.826 euroon. Tulevina vuosina käyttötalouden rahoituspainee kasvavat edelleen. Tulorahoituksen kehitys tulee olemaan matalalla tasolla. Myös taloussuunnitelmavuodet 2023 ja 2024 näyttävät vielä samansuuntaisilta.

Taloussuunnitelmavuosien määrärahat ja tuloarviot on esitetty talousarviovuoden rahan arvossa.

2.3.2 Verotulojen kehitys

Verotuloilla on merkittävä vaikutus talouteen, sillä kunnan tulopohjasta yli puolet kertyy verotuloista. Talousarvio vuodelle 2022 ja vuosien 2023-2024 taloussuunnitelma on laadittu vuonna 2021 olevilla tulo- ja kiinteistöveroprosenteilla. Veroennusteen pohjana on kuntaliiton kuntakohtainen veroennuste.

Tammelan kunnan tuloveroprosenttia korotettiin v. 2021 0,5 prosentilla. Kunnan vuoden 2022 talousarvio on laadittu nykyisen 21,25 tuloveroprosentin mukaan. Kunnallisveron kertymäksi nykyisellä veroprosentilla arvioidaan 21,4 milj. euroa, jolloin kasvua on 6,9 %. Kiinteistöverot laskevat 43.000 € edelliseen vuoteen verrattuna ja yhteisöverot laskevat 245.000 €. Taloussuunnittelu vuosille 2023 -2024 veroennusteissa on huomioitu sote-uudistuksen arvioituja vaikutuksia kunnallisverotuloihin. Tuloveroprosentin leikkaus verovuodelle 2023 verovuoden 2022 tasosta tehdään saman suuruisesti kaikilta Manner-Suomen kunnilta. Laskelmissa on sovellettu toukokuun siirtolaskelmassa sovellettua leikkausta, - 12,39 %-yksikköä.

Kunnallisveron kohdalla on kalenterivuosina 2023-2025 on syytä huomioida, että ennen verovuotta 2023 maksuunpannut kunnallisverot kertyvät vanhoilla veroperusteilla ja korkeimmilla tuloveroprosenteilla ja nostavat näin ollen veroennusteen tasoa väliaikaisesti erityisesti vuosina 2023-2024

Vuodelle 2022 kunnan kiinteistöveroprosentit säilyvät muutoin saman suuruusina edelliseen vuoteen nähden lukuun ottamatta rakentamaton rakennuspaikka, jonka kiinteistöveroprosentti laskee 2,00 prosenttiin.

Kokonaisuudessaan verotulot kasvavat vuoden 2021 hyväksytyyn talousarvioon nähden 1.086.000 euroa eli 4,6 %.

Taulukko: Ennuste verotulojen kehityksestä

	TP 2020	TA 2021	Enn. 2021	Erotus	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Kunnallisvero	19 944	19 991	20 633	642	21 365	10 537	10 016
Yhteisövero	1 444	1 706	1 966	260	1 461	1 075	1 060
Kiinteistövero	1 407	1 826	1 767	-59	1 783	1 783	1 783
Yhteensä	22 795	23 523	24 366	843	24 609	13 395	12 859
Muutos			6,9 %		1,0 %	-45,6 %	-4,0 %

- Laskelma perustuu Kuntaliiton kuntakohtaiseen verotulojen ennustekehikkoon ja siinä esitettyihin muutosprosentteihin.
- Edellä mainitut luvut ovat hyvin epävarmoja etenkin myöhäisempien vuosien osalta (yleinen taloudellinen kehitys ja lainsäädäntö vaikuttavat lukuihin).

Sote-uudistus siirtää vuoden 2023 alussa yli puolet kuntien käyttötalouden kustannuksista maakunnille (hyvinvointialueille). Samalla maakuntiin siirtyvät myös toimintaan liittyvä siirtyviä nettokustannuksia vastaava määrä verorahoitusta.

2.3.3 Valtionosuuksien kehitys

Valtionosuusjärjestelmä uudistui vuoden 2015 alusta. Laskentakriteerejä vähennettiin vanhaan järjestelmään verrattuna. Uusi järjestelmä painottaa mm. sairastuvuutta ja ikärakennetta.

Kuntien peruspalveluiden valtionosuudet kasvavat n. 290 milj. euroa vuodesta 2021 vuoteen 2022, jolloin peruspalveluiden valtionosuus on hieman alle 8 mrd euroa. V. 2021 peruspalvelujen valtionosuuteen tehtiin koronaepidemiasta johtuen 300 milj. euron kertaluonteinen lisäys, joka poistuu vuonna 2022.

¹³ Valtionosuusprosentti laskee 2,08 prosenttiyksikköä ja on 23,59 vuonna 2022 (25,67 vuonna 2021). Valtionosuudet ovat yksityiskohtaisista laskentaperusteista huolimatta yleiskatteellisia eli kunta saa päättää niiden käytöstä haluamallaan tavalla.

Tammelan kunta saa viimeisimmän ennakkotiedon (5.10.2021) mukaan valtionosuutta v. 2022 yhteensä 1.179.359 euroa enemmän verrattuna kuluvan vuoden talousarvioon eli nousua on 9,2 %, kun mukaan lasketaan verotulomenetysten kompensatio. Vuonna 2021 valtionosuuden nousu oli 699.409 euroa ja vuonna 2020 valtionosuus oli 375.419 euroa. Lopulliset päätökset kuntien valtionosuuksista vuodelle 2022 tehdään joulukuun 2021 lopussa

Taulukko Ennuste valtionosuuksien kehityksestä

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus	11 972 285	11 078 938	11 997 687	4 524 309	3 879 370
Muut opetus- ja kulttuuritoimien valtionosuudet	-1 338 957	-1 338 393	-1 430 316	-1 430 316	-1 430 316
Verotulomenetysten kompensatio	3 138 232	3 129 432	3 481 965	1 108 946	1 108 946
Valtionosuudet yhteensä	13 771 560	12 869 977	14 049 336	4 202 939	3 558 000

- OPM:n vuoden 2022 valtionosuus tarkistetaan todellisen oppilasmäärän mukaiseksi vuoden lopussa, jolloin se voi vielä muuttua.
- Arviointivuoden 2022 luvut perustuvat kuntaliiton tietoihin valtion talousarvioesityksestä. Valtionosuudet päätetään myöhemmin ja ne muuttuvat vielä jonkin verran (todennäköisesti joulukuussa).
- Taloussuunnitelmavuosien 2023-2024 valtionosuudet perustuvat VM:n kuntatalousohjelman painelaskelmakehikkoon.
- Valtionosuuslaskelmat perustuvat useisiin eri muuttujiin, oheisessa taulukossa on esitetty vain pääluvut laskennasta.

¹³ Valtiovarainministeriö: Kuntaohjelma vuodelle 2022

2.3.4 Lainanotto ja investointien kehitys

Lainanottoa käytetään kunnan investointien rahoittamiseen siten, että kunnan lainamäärä muuttuu ennakoitun suunnitelman mukaisesti (vuosittaiset arviot löytyvät rahoituslaskelmasta). Mikäli tulos on kuitenkin talousarviossa ennakoitua parempi, ja / tai rakentamisohjelma toteutuu suunniteltua suppeampana, niin lainamäärä jää vastaavasti ennakoitua pienemmäksi.

Tammelan kunnan investointitaso kasvaa merkittävästi lähivuosina. Suunnitelluista investoinneista suurin on yhtenäiskouluratkaisu. Vuoden 2022 suunniteltu investointien määrä on 5,9 milj. euroa (brutto) ja suunnitelmavuosien investointitasot ovat 9,1 milj. euroa (2023) sekä 5,5 milj. euroa (2024). Vuoden 2022 ja suunnitelmavuosien investointiohjelma edellyttää sen kattamista täysimääräisenä lainanotolla. Lainarahoitteisten investointien erityisriskinä ovat myös lainojen korkotasoon liittyvät riskit.

Palvelualuekohtainen investointisuunnitelma on investointiosassa, luku 6.

3 TALOUSARVION JA –SUUNNITELMAN RAKENNE, SITOVUUS, TILIVELVOLLISET SEKÄ ARVIOINTISUUNNITELMA

3.1 Rakenne ja sitovuus

Käyttötalousoosassa määrärahat osoitetaan palvelualueittain siten, että netto on sitova. Talousarvioon hyväksytään sitoviksi toiminnan mitattavissa olevat tavoitteet. Tavoitteet johdetaan uusien kehitysohjelmien hyötytavoitteista.

Investointiosan määrärahat osoitetaan toimielimille hankeryhmittäin ja hankkeittain siten, että netto on sitova. Mikäli investointiryhmän kustannusarvio ylittää hankekohtaisen rajan, sitoo määräraha toimielintä hankekohtaisesti. Hankekohtaiset rajat ovat seuraavat:

- ATK-ohjelmat ja muut pitkävaikutteiset menot 20 000 euroa
- Irtaimisto 20 000 euroa
- Arvopaperit ja muut pitkävaikutteiset sijoitukset 100 000 euroa
- Yhdyskuntarakentaminen 100 000 euroa
- Talonrakentaminen 100 000 euroa

Hankekohtaisten investointien osalta kustannusarvion sisällä tapahtuvat vaihtelut eri suunnitelmavuosien välillä ovat sallittuja.

Investointien hankekohtaiset rajat kunkin toimijan osalta on esitetty hallintosäännössä.

Talousarvioon tehtävistä muutoksista päättää valtuusto. Talousarvion muutosten esittämisosoikeus ja -velvollisuus koskee samalla tavoin sekä määrärahoja että tavoitteita (sitovat tavoitteet). Talousarviomuutokset on pyrittävä tekemään talousarviovuoden aikana välittömästi, kun muutostarve on tiedossa. Lisäksi tehtävittäin on esitetty perusteluja, mitkä eivät ole sitovia vaan ohjeellisia.

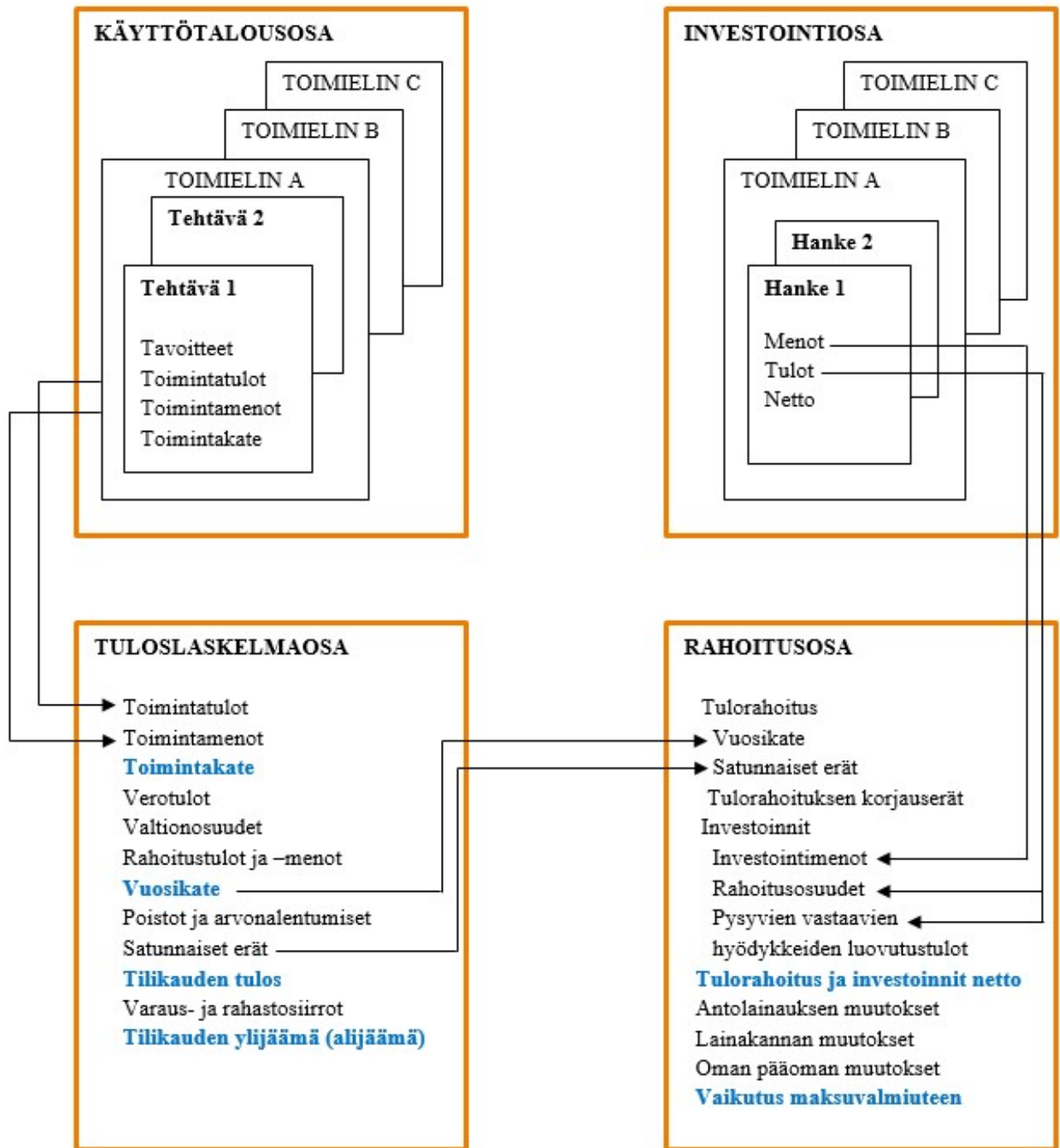
3.2 Tilivelvolliset

Kuntalain mukaan tilivelvollisia ovat toimielinten jäsenet ja asianomaisen toimielimen tehtäväalueen johtavat viranhaltijat (itsenäisestä tehtäväkokonaisuudesta vastaavat henkilöt). Valtuutetut eivät ole tilivelvollisia. Oheisena luettelo viroista, joita hoitavat viranhaltijat ovat tilivelvollisia:

- kunnanjohtaja
- talous- ja hallintojohtaja
- sivistystoimenjohtaja
- varhaiskasvatuspäällikkö
- rehtori
- koulujen johtajat
- varhaiskasvatusyksikön vastaavat
- vapaa-aikasihteeri
- kirjastonjohtaja
- tekninen johtaja
- kaavoittaja
- talonrakennusmestari
- maanrakennusmestari

Käyttösuunnitelmien hyväksymisen yhteydessä päätetään samalla, kuka on vastuussa mistäkin tehtäväalueesta.

Kunnan talousarvio ja suunnitelmarakenne

TAMMELA

www.tammela.fi

3.3 Arviointisuunnitelma

Arviointi on oleellinen osa kunnan johtamisjärjestelmää sekä toiminnan ja palvelujen kehittämisen väline. Arvioinnin tuloksena tehtävät johtopäätökset ohjaavat toimintaa, vaikuttavat uusien tavoitteiden asettamiseen tai entisten tarkistamiseen. Arvioinnin tehtävänä valtuustotasolla on osoittaa strategioiden tarkistamisen tarpeet ja kehittämisen kohteet. Arviointi on osa kunnan jatkuvaa kehittämisprosessia. Kunnallisen arvioinnin tärkein osa on kunnanvaltuuston asettamat tavoitteet ja niiden arviointi. Tavoitteiden lähtökohdina ovat kunnan strategia ja sen alaiset suunnitelmat.

Arvioinnin ydin on arvottaminen eli sen osoittaminen, onko jokin asia hyvin vai huonosti, arvokas vai arvon, hyödyllinen vai hyödytön. Kunnallisessa palvelutoiminnassa koko järjestelmän olemassaolon tarkoitus on kansalaisten peruspalveluista huolehtiminen ja hyvinvointiyhteiskunnan rakenteiden tuloksellinen toiminta. Peruskysymys kunnallisen toiminnan ja tuotettujen palveluiden arvioinnissa on, kuinka hyvin kunta onnistuu tehtäviensä hoitamisessa ja järjestämisessä.

Tarkastuslautakunnan tehtävänä on valtuuston asettamien toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutumisen arviointi kunnassa ja kuntakonsernissa. Tarkastuslautakunta suorittaa arviointinsa vertaamalla rinnakkain valtuuston hyväksymää talousarviota, kunnanhallituksen allekirjoittamassa tilinpäätöksessä olevaa toimintakertomusta sekä omia havaintojaan. Arviointikertomuksen käsittely ja tavoitteiden saavuttamisen arviointi kunnanvaltuustossa on tärkeä osa valtuuston suorittamaa tavoitteellista johtamista. Tilinpäätös, tilintarkastuskertomus ja arviointikertomus esitetään samassa kokouksessa.

Tammelan kunnanvaltuusto on kokouksessaan 9.11.2015 § 55 hyväksynyt uuden kuntastrategian, joka on uuden kuntalain mukainen. Valtuustoon nähden sitovat tavoitteet on johdettu kuntastrategian mukaisen kehitysohjelmien hyötytavoitteista. Kuntastrategia päivitetään tavoitteiden ja vision osalta vuonna talousarviovuotena.

Liite 5 Arviointisuunnitelma

4 KÄYTTÖTALOUSOSA

4.1 Hallinto- ja kehittämisspalvelut

4.1.1 Hallinnon ja talouden palvelualue

Hallinnon ja talouden palvelualue tuottaa ja kehittää toimialoille yleis-, talous-, henkilöstö- ja tietohallinnon palveluja. Hallintopalveluilla luodaan omalta osaltaan edellytykset kunnanvaltuuston ja –hallituksen sekä kunnan muiden toimialojen ja toimielinten tuloksekkaalle toiminnalle

Määrärahat ja tuloarviot

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Toimintatuotot	481 672	374 030	373 194	373 194	373 194
Toimintakulut	-1 890 820	-1 712 676	-1 902 637	-1 858 079	-1 858 079
Toimintakate	-1 409 148	-1 338 646	-1 529 443	-1 484 885	-1 484 885
Poistot ja arvonalentumiset	-26 683	-56 500	-55 019	-58 526	-21 661

Suoritteet

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Asukasmäärä	6 021	6 000	5902	5848	5795
Tilintarkastajien tarkastuspäivät	10	8	8	8	8
Henkilökuntamäärä	230	243	230	223	221

Asukasmäärä: Tilastokeskuksen väestöennuste 2021

(https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_vaenn/statfin_vaenn_pxt_139f.px/)

Perustelut

Suunnitteluvuoden 2023 osalta henkilöstövähennykset perustuvat mahdollisesti hyvinvointialueelle siirtyviin sote-tukipalveluhenkilöstön ja koulukuraattori toiminnan muutoksiin ja 2024 vuoden osalta kuntouttavan työtoiminnan siirtymiseen hyvinvointialueen hoidettavaksi.

Toiminnalliset muutokset:

Talous- ja hallinnon palvelualueen esimiestehtävät siirtyvät tulevalle talous- ja hallintojohtajalle. Valmistaudutaan sähköisen arkistoinnin käyttöönottoon.

Henkilöstömuutokset:

Hallinnon- ja talouden palvelualueelle valtuusto on perustanut talous- ja hallintojohtajan viran, joka täytetään alkuvuoden 2022 aikana.

Investoinnit:

Maanhankinta ja pakolliset ohjelmistohankinnat

4.1.2 Elinvoiman ja työllisyyden palvelualue

Tammelan kunta ostaa yrityspalvelut Forssan Yrityskehitys Oy:ltä

Määrärahat ja tuloarviot

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Toimintatuotot	121 518	105 000	95 000	95 000	95 000
Toimintakulut	-580 539	-646 451	-626 400	-629 400	-629 400
Toimintakate	-459 021	-541 451	-531 400	-534 400	-534 400
Poistot ja arvonalentumiset	-4	-3	-2	-2	-1

Suoritteet

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Työllistettyjä pitkäaikaistyöttömiä	21	13	13	13	13
Kuntalisä	0	1	1	1	1
Toimivat maatilat	177	180	170	165	160
Maatilojen sukupolvenvaihdos	6	4	4	4	4
Peltoa viljelyksessä / ha	9 231	9 000	9000	9000	9000
Peltoalaan perustuvat tukihakemukset	177	180	170	165	160
Hirvivahinkohakemukset	0	1	1	1	1
Perustetut yritykset	36	20*	-	-	-
Toimintansa lopettaneet yritykset	22	10*	-	-	-

*Toteuma 09/2021

Perustelut

Työllisyyspalvelut

Seudullisen työllisyyden ekosysteemityön lopputulos saattaa johtaa toiminnallisiin muutoksiin vuonna 2022.

Maaseutupalvelut

Tammelan kunnan lakisääteiset maaseutuhallinnon palvelut tuottaa ostopalvelusopimuksen perusteella Someron kaupunki

Toiminnalliset muutokset:

EU:n kuluvana ohjelmakautena ei todennäköisesti tapahdu toiminnallisia muutoksia. Tilojen määrä laskee 5-10 % vuodessa mutta viljelyala pysyy entisellään, tilojen koko kasvaa. Kotieläintilat vähenevät.

Henkilöstömuutokset: Henkilöstöä supistettiin vuosina 2018-2019 n. kahdella henkilötyövuodella, tällä hetkellä ei tarvetta muutoksiin

Muut elinvoimapalvelut

Elinvoimapalvelut järjestetään ostopalveluna Forssan Yrityskehitys Oy:ltä

4.2 Sosiaali -ja terveystoimi

Sosiaali- ja terveystoimen palvelut tammelalaisille järjestää Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä FSHKY. FSHKY ei toimita suoritteita suunnitelmavuosille, koska toiminnot siirtyvät hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle vuonna 2023

4.2.1 Sosiaalipalvelut

Määrärahat ja tuloarviot

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Toimintatuotot					
Toimintakulut	-8 786 895	-9 407 801	-9 605 333	-201 333	-201 333
Toimintakate	-8 786 895	-9 407 801	-9 605 333	-201 333	-201 333
Poistot ja arvonalentumiset	-1 774	-1 242	-870	-609	-427

Kotihoidon ja vanhustyön suoritteet

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Kotihoidokäyntejä, hlöt, 75 v. ja yli	149	150	160	-	-
Kotihoidokäyntejä, hlöt, alle 75 v.	30	30	30	-	-
Kotihoidokäynnit	89 217	88 000	105 000	-	-
Kotisairaanhoidokäynnit	426	250	350	-	-
SHL –kuljetuspalveluasiakkaat	15	15	15	-	-
Omaishoidon tuen saajat	53	55	60	-	-
Tehostettu palveluas, oma tuotanto	52	60	67	-	-
Tehostettu palveluas. ostopaikat, pv	1 884	2 200	2 000	-	-
Tehostettu palveluas. oma tuotanto, pv	17 992	21 900	24 500	-	-
Tehostettu palveluas, asiakkaat, lkm	81	110	110	-	-
Laitoshoidon hoitopaikat	23	0	1	-	-
Laitoshoidon hoitopäivät	5 464	0	365	-	-
Lyhytaikaishoitopvt, tehostettu palv.as.	89	5 900	4 000	-	-
Lyhytaikaishoitopvt, laitushoito	2 973	0	365	-	-
Laitushoitopv:n nettokust. €/pv	172,11	0	0	-	-
Tehostettu palveluas., oma tuotanto hoitopäivän nettokustannus, €/pv	104,89	102	105	-	-
Henkilöstömitoitus, laitushoito	0,61	0	0	-	-
Henkilöstömitoitus tehostettu palveluas., oma tuotanto	0,55	0,59	0,6	-	-

TAMMELA

www.tammela.fi

Perhepalvelujen suoritteet

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Perhetyön suoritteiden lukumäärä	2 186	2 100	2100	-	-
Kotipalvelun suoritteiden lukumäärä	3 724	3 400	3400	-	-
Uusien yhteydenottojen määrä perheneuvolaan	21	30	15	-	-
Oppilashuollon määräaikojen toteutuminen (%)	67	100	100	-	-
Huostassa olevien määrä	14	10	12	-	-
Perhehoidon hoitovuorokaudet	2 046	1 900	2500	-	-
Laitoshoidon hoitovuorokaudet	3 285	3 100	2000	-	-
Lastensuojeluilmoitusten määrä	132	100	80	-	-
SHL:n ilmoitusten määrä	19	40	40	-	-
Lastensuojelutarpeen selvitysten määräaikojen toteutuminen (%)	100	100	100	-	-

Perustelut

Toiminnalliset muutokset:

Palvelualueen toiminnan painopisteet ovat edelleen perhekeskustoiminnan sisällöllinen kehittäminen ja lastensuojelun uudistuksen eteenpäinvienti systemisen tiimimallin mukaisesti. Lasten ja nuorten mielenterveysongelmat ovat kasvaneet ja matalan kynnyksen hoitoa tullaan lisäämään kouluilla oppilashuollon työntekijöiden toteuttamana. Tähän liittyen henkilöstö lisäkoulutuu.

Henkilöstö:

Palvelualueen tavoitteena on kelpoisuusehdot täyttävän henkilöstön pysyvyyden lisääminen ja rekrytoinnin varmistaminen. Erityisesti huomiota kiinnitetään vuoden 2022 aikana psykologirekrytointiin

Investointimenot:

Palvelualueella ei suunnitella investointeja

Aikuissosiaalityön suoritteet

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
VPL:n mukaiset asumispalvelupäivät	1460	1 460	1095	1095	-
VPL:n mukaiset kuljetuspalvelu-asiakkaat	77	77	75	77	-
Henkilökohtaista apua saavat	32	32	30	30	-
Kehitysvammaisten työtoiminnan toimintapäivät	266	520	400	400	-
Kehitysvammaisten päivätoiminnan toimintapäivät	535	705	760	760	-
Kehitysvammaisten asumispalvelupäivät	6126	6 102	5700	5700	-
Kehitysvammaisten perhehoitopäivät	0	133	60	70	-
MYP –asiakkaat	25	30	35	-	-
Kuntouttavan työtoiminnan toimintapäivät	1540	2 000	2200	-	-
Toimeentulotapaukset/perheet	88	80	85	-	-
Täydentävän toimeentulotuen kustannukset keskim. €/kk	825	1 250	1 250	-	-
Täydentävän toimeentulotuen kustannukset yht. €	9 904	15 000	15 000	-	-
Ennaltaehkäisevän toimeentulotuen kustannukset keskim. €/kk	1 625	833	916	-	-
Ennaltaehkäisevän toimeentulotuen kustannukset yht. €	19 504	10 000	11 000	-	-

Aikuissosiaalityön palvelualueelle kuuluvat aikuisten sosiaalityön palvelut, nuorten sosiaaliohjaus, terveydenhuollon sosiaalityön palvelut, rikos- ja riita-asioiden sovittelu sekä vammaispalvelut kokonaisuudessaan (vaikeavammaisten palvelut ja kehitysvammahuollon palvelut). Kotouttamistyötä tekevät kaikki palvelualueen työntekijät työnjaon mukaisesti ja lisäksi kolme työntekijää keskitetysti. Kotouttamistyöhön kuuluu kiintiöpakolaisten, turvapaikan saaneiden ja perheenyhdistämisen myötä tulleita asiakkaita.

Perustelut

Vammaispalvelut

Työtoimintapäivien muutokset vuodelle 2022 johtuu Covid-19 aiheuttamasta toiminnan keskeyttämisestä ja toimintapäivien vähenemisestä asiakkailla. Päivätoimintapäivien lisääntyminen hienovaraisesti. Palvelujen käyttäjien määrä voi muuttua äkillisesti

Muut aikuissosiaalityön palvelut

Aikuissosiaalityön palvelut hoidetaan lähipalveluina kunnassa. Muut aikuissosiaalityön tehtävät (toimeentulotukityö sekä psykososiaalinen, asiakkaiden itsenäistä selviytymistä tukeva työ) ovat kunnan sosiaalityöntekijän vastuulla. Tehtäväjaolla on pyritty tehostamaan työllisyyden hoitoa. Tehtäväjako mahdollistaa sosiaalihoajaan keskittymisen pelkästään työllisyyden hoitoon liittyvien asioiden hoitamiseen ja oman osaamisensa vahvistamiseen tällä sosiaalityön osa-alueella.

Seudulla jatkuu kuntien, TE-toimiston, Kelan, oppilaitosten, yritysten ja FSHKY:n yhteinen kehittämistyö (työllisyyden hoidon ekosysteemi) liittyen työllisyyspalvelujen seudulliseen hoitamiseen.

Sosiaalihuoltolain mukaisten asumispalvelujen tarve on ollut koko kuntayhtymän, myös Tamme-
lan, alueella kasvussa. Asumisen ohjaaja antaa tukea kotona asumiseen ja on kaikkien kuntien käytettävissä. Myös Saksankujan tukiasumisyksikkö sekä kriisiasunto ovat kaikkien kuntien käytössä. Ostopalvelujen ja raskaampien palvelujen ostoa pystytään ennakoivilla ja kotona pärjäämistä tukevilla palveluilla siirtämään ja tai ehkäisemään.

4.2.2 Terveydenhuolto

Määrärahat ja tuloarviot

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Toimintatuotot					
Toimintakulut	-12 069 916	-12 260 000	-12 672 571	-1 571	-1 571
Toimintakate	-12 069 916	-12 260 000	-12 672 571	-1 571	-1 571

Suoritteet

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä: perusterveydenhuolto					
Avohoito	11 171	10 979	10908	-	-
Erytistoinnot	160	130	192	-	-
Vuodeosaston hoitopäivät	870	1 098	739	-	-
Suun terveydenhuolto	7 185	8 706	9073	-	-
Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä: Forssan sairaala, erikoissairaanhoido					
Poliklinikkakäynnit /yleissairaudet	4292	4 836	4576	-	-
Hoitojaksot/yleissairaudet	369	551	464	-	-
Avohoito/mielenterveystyö	2458	2 906	2253	-	-
Hoitopäivät/psykiatrian erikoissai- raanhoido	311	335	526	-	-
Yleissairauksien erikoissairaanhoido					
Poliklinikkakäynnit	3 825	-	-	-	-
Hoitopäivät	1 375	-	-	-	-
Psykiatrian erikoissairaanhoido					
Poliklinikkakäynnit	245	-	-	-	-
Hoitopäivät	560	-	-	-	-
Kanta-Hämeen sairaanhoitopiiri ei toimita kuntakohtaisia suoritearvioita.					

4.3 Sivistyspalvelut

4.3.1 Varhaiskasvatuksen palvelualue

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka.

Määrärahat ja tuloarviot

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Toimintatuotot	355 058	328 051	256 000	256 000	256 000
Toimintakulut	-3 386 692	-3 443 048	-3 498 778	-3 498 778	-3 498 778
Toimintakate	-3 031 634	-3 114 997	-3 242 778	-3 242 778	-3 242 778
Poistot ja arvonalentumiset	163 866	-175 591	-172 996	-160 974	-153 812

Suoritteet

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Päiväkodin läsnäolopäivät	29 145	31 000	27000	27000	27000
Päiväkotipaikat	215	239/191	205	205	205
Perhepäivähoidon läsnäolopäivät	5 356	6 200	6200	5500	5500
Perhepäivähoitopaikat	39	40	40	36	36
Muu päivähoito/ lapsia per toimintapäivä	0	20	20	20	20
Muu päivähoito/ toimintapäivät	0	19	20	20	20
Esiopetuksen läsnäolopäivät	8 313	6 800	14 000	14700	13800
Esiopetuspaikat	61	44	95	100	94

Perustelut

Toiminnalliset muutokset:

Kaksivuotinen esiopetuskokeilu alkoi 1.8.2021. Maksuttoman esiopetuksen piiriin tulivat kaikki 5-6-vuotiaat.

Varhaiskasvatuksen asiakasmaksulain muutos 1.8.2021 vähensi asiakasmaksutuottoja.

Henkilöstömuutokset:

Varhaiskasvatuslain muutos 1.8.2021 henkilöstön varaamisesta sijaistarpeisiin lisäsi henkilöstön määrää varhaiskasvatuksessa.

Investointimenot:

Toimintaa ylläpitävät tarpeet huomioidaan.

Sähköisen asiakastietojärjestelmän laajennus mm. sähköinen yhteydenpito asiakkaisiin, lapsikohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat sähköisesti. Tietoturvan parantaminen.

Varhaiskasvatus on mukana useammassa valtakunnallisessa kehittämishankkeessa, valtionapuhankkeet. (OPH, AVI).

4.3.2 Perusopetuksen palvelualue

Perusopetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Lisäksi perusopetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämänsä aikana.

Määrärahat ja tuloarviot

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Toimintatuotot	251 203	182 411	181 727	181 727	181 727
Toimintakulut	-6 378 659	-6 534 628	-6 853 688	-6 853 688	-6 853 688
Toimintakate	-6 127 456	-6 352 217	-6 671 961	-6 671 961	-6 671 961
Poistot ja arvonalentumiset	-210 352	-201 529	-192 161	-185 363	-261 046

Suoritteet

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Peruskoululaiset	602	586	556	531	521
Peruskoulujen opettajat	56	57	57	57	57
Peruskoulujen kuljetusoppilaat	233	227	230	230	230
Koulunkäynnin ohjaajat	16	19	17	17	17
Yhteisten koulujen oppilaat	17	17	17	17	17
Lukion opiskelijat	88	82	82	82	82

Perustelut

Perusopetuksessa on oppilasmäärä laskussa, mutta vuonna 2022 ei vielä toteuteta toiminnallisia tai rakenteellisia muutoksia vuoden 2021 tasoon verrattuna.

Perusopetuksessa ennustetta talousarvion toteutumisesta heikentää epävarmuus hankerahoituksesta, mahdolliset muutokset kotikuntakorvauksissa sekä koulukuljetusten ja palveluliikenteen sopimusten päätyminen.

4.3.3 Kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelualue

Kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelualue ylläpitää asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä järjestämällä kulttuuri-, liikunta-, nuoris- ja kirjastopalveluita.

Määrärahat ja tuloarviot

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Toimintatuotot	117 271	134 200	168 600	168 600	168 600
Toimintakulut	-1 027 937	-1 140 960	-1 223 562	-1 225 562	-1 225 562
Toimintakate	-910 666	-1 006 760	-1 054 962	-1 056 962	-1 056 962
Poistot ja arvonalentumiset	-89 457	-77 386	-149 084	-149 268	-105 377

Suoritteet

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Työllistettäviä nuoria	54	130	100	100	100
Nuorisotyön ohjaustunnit	1 375	1 300	1400	1400	1400
Kulttuuritilaisuuksiin osallistujat	3 251	4 000	4000	7000*	5000
Kirjastossa käyntejä	42 435	40 000	43 000	43 000	43 000
Kirjastoaineiston lainat	71 087	82 000	78 000	78 000	78 000
Liikunnanohjaustunnit	520	1 100	1 000	1 000	1 000
Musiikkiopiston opiskelijoita	36	36	36	36	36
Musiikkileikkikoulun ryhmiä	3	3	3	3	3
Kuvataidekoulun opiskelijoita	24	24	24	24	24
Kansalaisopiston opetustunnit	764	900	900	900	900

*) Tammela 600 vuotta juhlavuosi

Perustelut

Nuorisopalvelut

Toiminnalliset muutokset:

Nuorten kesätyöllistämisen määrärahaa korotettu 10.000€

Henkilöstömuutokset:

Etsivä nuorisotyö 100 %

Investointimenot: 25.000 €, Manttaalin kokoustilan remontti ja mediapaja

Kulttuuripalvelut

Toiminnalliset muutokset:

Kylien kulttuurikumppanuus + 4.000 €, Kulttuuriavustusten lisäys + 3000 €, Kulttuurikasvatussuunnitelmaan +2000 €

Henkilöstömuutokset: -

Investointimenot:

Kaukolanharjun näkötornin alakerran näyttelyn rakentaminen, Tammela 600 vuotta näyttelyitä, juhlaKirja, Näkötornin polun rappuset

Kirjastopalvelut

Toiminnalliset muutokset:

Uusi kirjastoauto valmistuu kesän aikana ja aloittaa yhteistyön Forssan kanssa ajaen kahdessa vuorossa, kahden virkailija-kuljettajan voimin. Käyttökustannukset jaetaan pysäkkiajan suhteessa.

Forssan kanssa tehdään ostopalvelusopimus. Sopimuksessa määritellään Forssan kaikille Louna-kirjastoille tekemä työ ja sen kustannukset.

Henkilöstömuutokset: -

Investointimenot:

Kirjastoauto 459 500 €

2021 alusta 85 000 €

2022 kori ja muu varustelu 374 500 €,

Saatu avustus 117 500 €

Maksettavaksi vuodelle 2022 jää 342 000 euroa.

Forssa maksaa hankintakustannuksista osuutensa (40-50%) poistojen kautta

Liikuntapalvelut

Toiminnalliset muutokset:

Tykkilumilatujen teko (tykkilumen teko, levitys kuntoradoille, hoito) siirtyy kokonaisuudessaan liikuntapalveluille.

Investointimenot:

2022 latukone 50 000 €

2022 lähivirkistysalueen kehittäminen 12 000 €

4.4 Tekniset palvelut

4.4.1 Yhdyskuntatekniikan palvelualue

Palvelualue huolehtii kunnan katujen, puistojen ja muiden yleisten alueiden kunnossapidosta ja rakentamisesta tavoitteena turvallinen ja viihtyisä asuinympäristö. Palvelualueella on myös liiketoimintaa, kuten kunnan metsien hoito, jota toteutetaan metsäsuunnitelman mukaan.

Määrärahat ja tuloarviot

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Toimintatuotot	336 434	185 800	185 800	185 800	185 800
Valmistus omaan käyttöön		35 000	35 000	35 000	35 000
Toimintakulut	-1 132 729	-982 095	-1 092 440	-665 492*	-665 492*
Toimintakate	-796 295	-761 295	-871 640	-444 692	-444 692
Poistot ja arvonalentumiset	-634 401	-630 516	-603 724	-582 292	-532 987

*) Pelastustoimen järjestämisvastuu siirtyy hyvinvointialueille vuoden 2023 alusta

Suoritteet

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Avustettavat tiet / km	192	297	297	297	297
Hoidettavat puistoalueet / ha	17,7	18	18	18	18
Venesillan leirintäalue / ha	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7
Kadut ja tiet / km	33	33,3	33,4	33,4	33,4
Metsien hoito / ha	644	644	644	644	644

Perustelut

Toiminnalliset muutokset:

Yksityistieavustukset on nostettu edellisen vuoden 70 000 eurosta 80 000 euroon. Vastaavasti vesihuoltoavustuksiin varattu määräraha on laskettu edellisen vuoden 100 000 eurosta 90 000 euroon, koska suurempien avustettavien yhtiöiden tarvelaskelman mukaan tarve avustamiseen laskee.

Saaren kansanpuiston maksuosuus on nostettu hoitokunnan puheenjohtajan esityksestä 15 000 eurosta 20 000 euroon alueen kehittämishankkeen vuoksi.

Pelastustoimi on esittänyt n. 14 000 euron lisäystä edellisen vuoden toimintakuluihinsa.

Auruskalusto lähtee edellisen vuoden tapaan liikkeelle, kun lunta on kertynyt 5 cm. Näin toimittaessa edellisenä vuonna katujen kunnossapitoon varattu määräraha 35 000 euroa ei ole riittävä, vaan sitä on korotettu vuoden 2021 toteuman mukaan 65 000 euroon.

Puistojen hoitotaso pyritään pitämään ennallaan. Uusia puistoalueita ei rakenneta. Venepaikkojen varaukseen ja laskuttamiseen otetaan käyttöön uusi mobiilisovellus.

Henkilöstö:

Mittaukseen ja paikkatietoasioiden hallintaan tarvitaan kokoaikainen työntekijä. Nyt tehtävää on hoidettu puoliaikaisesti mittaaja-putkiasentajan toimesta. Paikkatietoon liittyvät tehtävät ovat lisääntyneet ja rakennusvalvonnan tilaamat sijaintikatselmukset lisääntyvät. Kokoaikainen puistotyöntekijä saattaa siirtyä osa-aikaiseksi (eläke). Tämä lisää kausityöntekijöiden tarvetta.

Investoinnit:

Investoinneista on erillinen suunnitelma. Hankekohtaisia investointeja ei ole. Muut investoinnit kohdistuvat katujen rakentamiseen, valaistuksen uusimiseen, katujen päällysteiden uusimiseen, liikennemerkkeihin ja puistojen kunnostukseen.

4.4.2 Kiinteistöjen palvelualue

Palvelualue huolehtii kunnan rakennettujen kiinteistöjen ja tilojen kunnossapidosta, korjausinvestoinneista ja uudisrakentamisesta. Toiminta käsittää toimitilojen vuokrauksen lisäksi kunnan asuntojen vuokrauksen, Palvelualueen tavoitteena on tarjota sekä sisäisen, että ulkoisen vuokrauksen kautta käyttäjille toimivia ja terveellisiä toimitiloja ja asuntoja.

Määrärahat ja tuloarviot

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Toimintatuotot	2 001 544	2 182 198	2 086 994	2 130 000	2 130 000
Toimintakulut	-1 787 269	-1 768 107	-2 062 638	-1 800 000	-2 150 000
Toimintakate	214 275	414 091	24 356	330 000	-20 000
Poistot ja arvonalentumiset	-572 659	-584 869	-1 040 515	-546 699	-1 658 298

Suoritteet

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Toimitilat / m ²	19 841	20 493	20 493	20 493	15 493
Asunnot / m ²	5 676	5 676	5 606	5 450	5 450
Muut tilat / m ²	2 877	2 877	2 877	2 877	2 877

Perustelut

Toiminnalliset muutokset:

Uuden yhtenäiskoulun rakentamisen aloittaminen vuoden loppuun mennessä. Alkuvaiheessa puretaan n. 30 % koulukeskuksesta ja loppuosa säilyy väistötiloina. Yhtenäiskoulun rakentamisen yhteydessä purettavien ja rakennettavien tilojen määrää ei ole arvioitu, koska suunnitelmat ovat kesken.

Vanha kirjastotila (298 m²) ja kaksi kerrostaloasuntoa pyritään myymään kiinteistövälittäjän kautta.

Asuntojen ja muiden tilojen käyttöaste on talousarviossa laskettu 85 prosentin mukaan.

Henkilöstö: -

Osa-aikaisen kirvesmiehen työaikaa lisätään tarpeen mukaan. Palkkamäärärahat katetaan kiinteistötoimen investointikohteista.

Investoinnit:

Hankekohtaisena investointina on yhtenäiskoulun rakentaminen. Pienemmät investoinnit ovat kunnossapitoinvestointeja ja energiatehokkuuden parantamista.

Muuta:

Koulukeskusrakennuksen osittainen purku aiheuttaa 250 000 euron lisämenon vuodelle 2022. Vuodelle 2024 tulevat rakennuksen loppuosan purku, 350 000 euroa sekä purkamisesta seuraava alaskirjaus 1,5 milj. euroa.

4.4.3 Kaavoituksen ja lupien palvelualue

Määrärahat ja tuloarviot

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Toimintatuotot	84 887	73 100	82 620	80 000	80 000
Toimintakulut	-478 863	-450 273	-598 430	-600 000	-600 000
Toimintakate	-393 976	-377 173	-515 810	-520 000	-520 000
Poistot ja arvonalentumiset	-34 967	-38 547	-25 358	-14 555	-5 536

Suoritteet

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Rakennus- ja toimenpideluvat	138	130	130	100	100
Poikkeamisluvat	16	15	15	10	10
Toimenpideilmoitukset / muutospäätökset	44	50	50	20	20
Maa-ainesluvut	0	4	2	2	2
Ympäristöluvut	4	6	4	4	4
Valvontatarkastukset	22	10	10	10	10
Jätevesipäätökset	9	30	30	20	20
Vesihuoltolain muk.vap.päätökset	42	30	30	30	30

Perustelut

Toiminnalliset muutokset:

Päivitetty rakennusjärjestys otetaan käyttöön.

Aloitetaan rakennuslupien sähköinen lupahaku ja arkistointi. Järjestelmään käyttökustannuksista tulee noin 8 000 euron menolisäys. Rakennushankkeiden sijaintikatselmuksia on Tammelassa tehty vai asemakaava-alueilla, mutta yhtenäisen toimintamallin mukaan niitä aloitetaan tekemään myös haja-asutusalueilla.

Vesiensuojeluavustukset sekä Pyhäjärven ja Kuivajärven niitot on siirretty investoinneista käyttötalouteen. Näistä on tullut menojen lisäystä 20 000 euroa ja tulojen lisäystä 10 000 euroa (Hämeen ELY-keskuksen avustus).

Ympäristönsuojelussa panostetaan lisäksi jätevesien hallittuun hoitoon pohjavesi- ja ranta-alueilla.

Henkilöstö:

Entinen tekninen johtaja työskentelee 60 % työajalla projektipäällikkönä. Lisäkustannus edelliseen vuoteen sosiaalikuluihin on noin 45 000 euroa.

Investoinnit: Ei investointimäärärahoja

4.4.4 Ruuan ja puhdistuksen palvelualue

Määrärahat ja tuloarviot

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Toimintatuotot	1 938 037	2 063 288	2 012 313	2 012 313	2 012 313
Toimintakulut	-1 827 927	-1 906 887	-1 946 808	-1 946 808	-1 946 808
Toimintakate	110 110	156 401	65 505	65 505	65 505
Poistot ja arvonalentumiset	-15 720	-11 193	-7 987	-5 713	-4 095

Suoritteet

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Koulukeskuksen keittiö	92 100	121 000	120 000	120 000	120 000
Portaan keittiö	10 550	14 000	12500	12 000	12 000
Ruisluodon keittiö	143 000	142 000	150 000	150 000	150 000
Teuron keittiö	4 140	4 400	4500	4 500	4 500
Siivottavat alat /m ²	18 902	18 589	19414	19414	19414

Perustelut

Toiminnalliset muutokset:

Päiväkoti Haituloiden toiminta loppui 31.7.2021, samoissa tiloissa aloitti koulukeskuksen iltapäiväkerho. Siivottavia neliöitä jäi 227 m².

Ulkopuolinen siivousyritys irtisanoi vuokratilojen, Kunto-Tammen ja Oksjärven leirikeskukseen tilojen siivoussopimukset toukokuun 2021 loppuun. Näiden tilojen siivous siirtyi kunnan omaksi toiminnaksi ja siivoukseen tuli 560 m² lisää. Lisäksi Matintuomion vastaanottohallin (padelhallin) siivous lisäsi siivousta 38 m².

Henkilöstö:

Ruoka- ja puhdistuspalveluista eläköityy siistijä ja laitoshuoltaja v. 2022 ja viisi työntekijää työs-kentelee 50 % työajalla.

Investoinnit:

Kalustoa uusitaan, jos jotain rikkoontuu.

Muuta:

Ruoka- ja puhdistuspalveluissa on 1.9.2021 viisi määräaikaista työntekijää, joita ei ole vakinais-tettu kouluverkon, keskuskeittiöasian ja tulevien sotemuutosten keskeneräisyyden vuoksi.

4.4.5 Vesihuollon palvelualue

Määrärahat ja tuloarviot

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Toimintatuotot	881 141	837 271	810 973	820 000	820 000
Toimintakulut	-545 987	-578 993	-627 332	-630 000	-630 000
Toimintakate	335 154	258 278	183 641	190 000	190 000
Poistot ja arvonalentumiset	-313 390	-320 625	-290 800	-406 658	-533 060

Suoritteet

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Vesimäärä / m³					
Verkostoon pumpattu	310 056	310 000	310 000	310 000	310 000
Laskutettu	292 091	300 000	300 000	300 000	300 000
Jätevesimäärä / m³					
Jätevedenpuhdistamolle pumpattu	272 350	250 000	260 000	250 000	240 000
Laskutettu	185 483	195 000	200 000	220 000	220 000

Perustelut

Toiminnalliset muutokset:

Vesihuoltolaitoksen jäännöspääoman korko on 0,5 % vuonna 2022.

Henkilöstö:

Vesihuoltoon haetaan päätoimista asentajaa, jotta laitoksen hoitoa ei tarvitse tehdä enää osittaisena ostopalveluna. Henkilö on tarpeen Liesjärven puhdistamon hoidon vesi- ja viemäriverkoston laajentumisen ja vesihuollon jatkuvasti lisääntyvien tehtävien vuoksi.

Investoinnit:

Hankekohtaisena investointina on Riihivalkama-Porras runkoviemärin ja vesijohdon rakentaminen. Pienenempänä investointeina mm. kehitetään vesihuollon digitalisaatiota ja uusitaan venttiilejä.

4.5 Yhteenvetotaulukko

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Toimintatuotot	6 568 765	6 465 349	6 253 221	6 302 634	6 302 634
Valmistus omaan käyttöön		35 000	35 000	35 000	35 000
Toimintakulut	-39 894 232	-40 851 919	-42 710 617	-19 910 711	-20 260 711
Toimintakate	-33 325 468	-34 351 570	-36 422 396	-13 573 077	-13 923 077
Poistot ja arvonalentumiset	-2 063 274	-2 098 001	-2 538 516	-2 110 659	-3 276 300

4.6 Sisäiset erät

	TA 2021	TA 2022
Puhdistuspalvelut	456 675	457 867
Ruokapalvelut	798 250	774 683
Toimitila- ja talonmiespalvelut	798 744	797 111
ICT-palvelut (sis. puhelinmenot)	288 890	307 250
Posti- ja kuriiripalvelut	7 133	7 518
Painatukset	10 557	5 999
Vesimaksut	23 204	11 860
Jättemaksut	38 067	23 113
Yhteensä	2 421 520	2 385 401

TAMMELA

www.tammela.fi

5 TULOSLASKELMAT

5.1 Tuloslaskelma 2022

	TP 2020	TA 2021	TA 2022
Toimintatuotot			
Myyntituotot	3 969 592	3 821 997	3 752 562
Maksutuotot	398 770	383 650	333 050
Tuet ja avustukset	305 447	170 425	179 877
Muut toimintatuotot	1 894 956	2 089 277	1 987 732
Toimintatuotot yhteensä	6 568 765	6 465 349	6 253 221
Valmistus omaan käyttöön	0	35 000	35 000
Toimintakulut			
Henkilöstökulut	-9 743 102	-9 945 242	-10 482 998
Palvelujen ostot	-26 753 436	-27 675 242	-28 927 898
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-1 768 632	-1 747 141	-1 750 018
Avustukset	-755 903	-635 100	-742 600
Muut toimintakulut	-873 159	-849 194	-807 103
Toimintakulut yhteensä	-39 894 232	-40 851 919	-42 710 617
TOIMINTAKATE	-33 325 468	-34 351 570	-36 422 396
Verotulot	22 795 313	23 523 000	24 609 000
Valtionosuudet	13 771 560	12 869 977	14 049 336
Rahoitustuotot ja -kulut			
Korkotuotot	5 260	1 640	2 000
Muut rahoitustuotot	47 983	35 381	36 881
Korkokulut	-42 992	-65 000	-65 000
Muut rahoituskulut	-21 547	-21 381	-21 381
Rahoitustuotot ja -kulut yhteensä	-11 296	-49 360	-47 500
VUOSIKATE	3 230 109	1 992 047	2 188 440
Poistot ja arvonalentumiset			
Suunnitelman mukaiset poistot	-2 063 274	-2 098 001	-2 063 516
Arvonalentumiset			-475 000
TILIKAUDEN TULOS	1 166 835	-105 954	-350 076
Poistoeron lisäys tai vähennys	91 668	88 739	86 129
TILIKAUDEN YLI-/ALIJÄÄMÄ	1 258 503	-17 215	-263 947

TAMMELA

www.tammela.fi

5.2 Tuloslaskelma 2022-2024

	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Toimintatuotot	6 465 349	6 253 221 -3,3 %	6 302 634 0,8 %	6 302 634 0,0 %
Valmistus omaan käyttöön	35 000	35 000 0,0 %	35 000 0,0 %	35 000 0,0 %
Toimintakulut	-40 851 919	-42 710 617 4,55 %	-19 910 711 -53,38 %	-20 260 711 1,76 %
TOIMINTAKATE	-34 351 570	-36 422 396 6,0 %	-13 573 077 -62,7 %	-13 923 077 2,6 %
Verotulot	23 523 000	24 609 000 4,6 %	13 395 000 -45,6 %	12 859 000 -4,0 %
Valtionosuudet	12 869 977	14 049 336 9,2 %	4 202 939 -70,1 %	3 558 000 -15,3 %
Rahoitustuotot ja -kulut				
Korkotuotot	1 640	2 000 22,0 %	2 000 0,0 %	2 000 0,0 %
Muut rahoitustuotot	35 381	36 881 4,2 %	36 881 0,0 %	36 881 0,0 %
Korkokulut	-65 000	-65 000 0,0 %	-75 000 15,4 %	-120 000 60,0 %
Muut rahoituskulut	-21 381	-21 381 0,0 %	-21 381 0,0 %	-21 381 0,0 %
VUOSIKATE	1 992 047	2 188 440 9,9%	3 967 362 81,3%	2 391 423 -39,7 %
Poistot ja arvonalentumiset				
Suunnitelman mukaiset pois- tot	-2 098 001	-2 063 516 -1,6 %	-2 110 659 2,3 %	-2 151 300 1,9 %
Arvonalentumiset	0	-475 000 100,0 %	0 -100,0 %	-1 125 000 100,0 %
TILIKAUDEN TULOS	-105 954	-350 076 230,4 %	1 856 703 -630,4 %	-884 877 -147,7 %
Poistoeron lisäys tai vähennys	88 739	86 129 -2,9 %	83 801 -2,7 %	81 713 -2,5 %
TILIKAUDEN YLI-/ALIJÄÄMÄ	-17 215	-263 947 1433,2 %	1 940 504 -835,2 %	-803 164 -141,4 %

TAMMELA

www.tammela.fi

6 INVESTOINTIOSA

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
KUNNANHALLITUS					
Investointimenot	-18 484	-145 000	-200 000	-100 000	-100 000
Investointitulot	5 158	10 000			
Investoinnit netto	-13 326	-135 000	-200 000	-100 000	-100 000
SIVISTYSLAUTAKUNTA					
Investointimenot	-56 977	-95 000	-504 500		-35 000
Investointitulot		35 000	70 500		
Investoinnit netto	-56 977	-60 000	-434 000	0	-35 000
TEKNINENLAUKUNTA					
Investointimenot	-411 531	-1 485 000	-3 733 000	-7 692 000	-4 792 000
Investointitulot	51 065				
Investoinnit netto	-360 466	-1 485 000	-3 733 000	-7 692 000	-4 792 000
YMPÄRISTÖLAUTAKUNTA					
Investointimenot	-32 699	-30 000			
Investointitulot	9 883	10 000			
Investoinnit netto	-22 816	-20 000	0	0	0
VESILAITOS					
Investointimenot	-437 684	-1 440 000	-1 430 000	-1 320 000	-560 000
Investointitulot					
Investoinnit netto	-437 684	-1 440 000	-1 430 000	-1 320 000	-560 000
YHTEENVETOTAULUKKO					
Investointimenot	-957 375	-3 195 000	-5 867 500	-9 112 000	-5 487 000
			83,6 %	55,3 %	-39,8 %
Investointitulot	66 106	55 000	70 500	0	0
			28,2 %	-100,0 %	0,0 %
Investoinnit netto	-891 269	-3 140 000	-5 797 000	-9 112 000	-5 487 000
			84,6 %	57,2 %	-39,8 %

7 RAHOITUSOSA

	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Toiminnan rahavirta					
Vuosikate	3 230 109	1 992 047	2 188 440	3 967 362	2 391 423
Tulorahoituksen korjauserät	3 824				
Investointien rahavirta					
Investointimenot	-957 376	-3 195 000	-5 867 500	-9 112 000	-5 487 000
Rahoitusosuudet investointimenoihin	9 883	45 000	70 500		
Pysyvien vast. hyödykkeiden luovutustulot	26 973	10 000			
Toiminnan ja investointien rahavirta	-2 313 413	-1 147 953	-3 608 560	-5 144 638	-3 095 577
Rahoituksen rahavirta					
Lainakannan muutokset					
Pitkäaikaisten lainojen lisäys		2 500 000	5 000 000	7 500 000	6 000 000
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-856 994	-956 994	-1 109 898	-1 459 898	-2 109 898
Lyhytaikaisten lainojen muutos					
Muut maksuvalmiuden muutokset	-443 755				
Rahoituksen rahavirta	-1 300 749	1 543 006	3 890 102	6 040 102	3 890 102
Rahavarojen muutos					
Kassavarat 31.12.	1 699 713	2 094 766	2 376 308	3 271 772	4 066 297
Kassavarat 1.1.	687 049	1 699 713	2 094 766	2 376 308	3 271 772
Investointien tulorahoitusprosentti	340,9 %	63,2 %	37,8 %	43,5 %	43,6 %
Lainakanta	9 398 988	7 341 994	11 232 096	17 272 198	21 162 300
Lainat/as	1 562	1 224	1 903	2 954	3 652
Lainanhoitokate	-3,6	2,0	1,9	2,6	1,1

TAMMELA

www.tammela.fi

8 TALOUSARVION JA TULOARVIOIDEN YHTEENVETO

	Sitovuus (*)	Määrärahat	Tuloarviot
KÄYTTÖTALOUSOSA			
Toimielin			
Hallinnon ja talouden palvelualue	N	1 902 637	373 194
Elinvoiman ja työllisyyden palvelualue	N	626 400	95 000
Varhaiskasvatuksen palvelualue	N	3 498 778	256 000
Sosiaalipalvelut	N	9 605 333	
Terveydenhuolto	N	12 672 571	
Perusopetuksen palvelualue	N	6 853 688	181 727
Kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelualue	N	1 223 562	168 600
Yhdyskuntatekniikan palvelualue	N	1 092 440	220 800
Kiinteistöjen palvelualue	N	2 062 638	2 086 994
Kaavoituksen- ja lupien palvelualue	N	598 430	82 620
Ruoka- ja puhdistuspalvelut	N	1 946 808	2 012 313
Vesihuollon palvelualue	N	627 332	810 973
TULOSLASKELMAOSA			
Verotulot	N		24 609 000
Valtionosuudet	N		14 049 336
Korkotulot	N		2 000
Muut rahoitustulot	N		36 881
Korkomenot	N	65 000	
Muut rahoitusmenot	N	21 381	
Satunnaiset erät	N		
INVESTOINTIOSA			
Investoinnit yhteensä	N	5 867 500	70 500
RAHOITUSOSA			
Lainakannan muutokset			
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	N		5 000 000
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	N	1 109 898	
Lyhytaikaisten lainojen muutos	N		
Vaikutus maksuvalmiuteen		281 542	
TALOUSARVION LOPPUSUMMA		50 055 938	50 055 938

*) N= sitovuus nettomääräraha/-tuloarvio, B= bruttomääräraha/-tuloarvio

9 VESILAITOKSEN LASKELMAT

9.1 Vesilaitoksen tuloslaskelma

(sisäiset ja ulkoiset)	TP 2020	TA 2021	TA 2022
Liikevaihto	881 141	837 271	810 973
Liiketoiminnan muut tuotot			
Materiaalit ja palvelut			
Aineet, tarvikkeet ja tavarat			
Ostot tilikauden aikana	-57 414	-62 650	-62 650
Palvelujen ostot	-392 949	-407 233	-417 397
Materiaalit ja palvelut yhteensä	-450 363	-469 883	-480 047
Henkilöstökulut			
Palkat ja palkkiot	-66 919	-75 688	-110 807
Henkilöstösivukulut			
Eläkekulut	-11 101	-13 180	-15 230
Muut henkilösivukulut	-2 326	-2 465	-3 390
Henkilöstökulut yhteensä	-80 346	-91 333	-129 427
Poistot ja arvonalentumiset			
Suunnitelman mukaiset poistot	-313 390	-320 625	-290 800
Liiketoiminnan muut kulut	-15 277	-17 777	-17 858
Liikeylijäämä	21 764	-62 347	-107 159
Rahoitustuotot ja -kulut			
Muut rahoitustuotot	335		
Korkokulut	-20		
Korvaus pääomasta	-21 381	-21 381	-21 381
Rahoitustuotot - ja kulut yhteensä	-21 066	-21 381	-21 381
Ylijäämä ennen satunnaisia eriä	698	-83 728	-128 540
Ylijäämä ennen varauksia	698	-83 728	-128 540
Tilikauden yli-/alijäämä	698	-83 728	-128 540

TAMMELA

www.tammela.fi

9.2 Vesilaitoksen rahoituslaskelma

	TA 2021	TA 2022
Toiminnan rahavirta		
Liikelyjäämä (-alijäämä)	-62 347	-107 159
Poistot ja arvonalentumiset	-320 625	-290 800
Rahoitustuotot ja -kulut	-21 381	-21 381
	-404 353	-419 340
Investointien rahavirta		
Investointimenot	1 440 000	1 430 000
Toiminnan ja investointien rahavirta	-1 844 353	-1 849 340
Rahoituksen rahavirta		
Muut maksuvalmiuden muutokset	1 844 353	1 849 340
Rahoituksen rahavirta	1 844 353	1 849 340
Rahavarojen muutos	0	0

TAMMELA

www.tammela.fi

LIITTEET

TAMMELA

www.tammela.fi

Hallinto- ja kehittämispalvelut**Hallinnon ja talouden palvelualue**

Vaalit
Tarkastustoimi
Hyvinvointipalvelut
Hallinto- ja toimistopalvelut
Henkilöstö- ja työnantajapalvelut
Työhyvinvointipalvelut
Talous- ja hankintapalvelut
Tieto- ja arkistohallintopalvelut

Elinvoiman ja työllisyyden palvelualue

Elinvoimapalvelut
Työllisyyspalvelut

Sosiaali- ja terveystoimi

Sosiaalipalvelut (Palveluista vastaa Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä)

Terveydenhuolto (Palveluista vastaa Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä)

Sivistyspalvelut**Varhaiskasvatuksen palvelualue**

Varhaiskasvatuksen hallinto
Päiväkodit
Perhepäivähoito
Lasten kodinhoitotuki
Muu päivähoito
Esiopetus

Perusopetuksen palvelualue

Koulutoimen hallinto
Koulut
Muu opetus
Toinen aste
Lukio-opetus

Kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelualue

Kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelut
Kansalaisopisto
Taiteen perusopetus

Tekniset palvelut**Kiinteistöjen palvelualue**

- Tilapalvelut/Kiinteistönhoitopalvelut
- Asumispalvelut
- Muiden tilojen vuokraus
- Ulkopuolisille tehtävät työt

Yhdyskuntatekniikan palvelualue

- Mittaus- ja paikkatietopalvelut
- Maa-alueiden kehittämisen- ja ylläpitopalvelut
- Kunnallistekniset palvelut

Kaavoituksen- ja lupien palvelualue

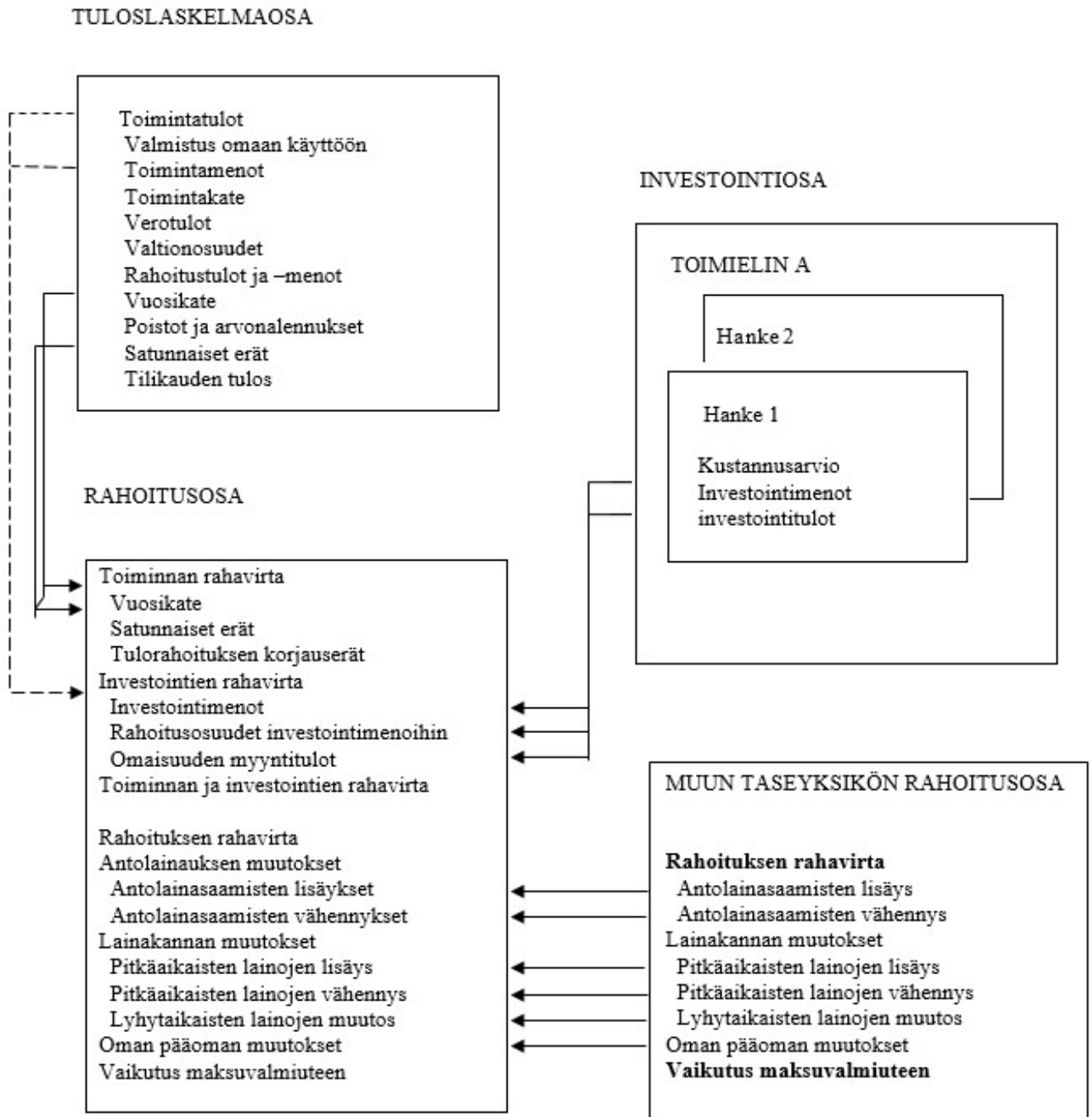
- Kaavoituspalvelut
- Rakennusvalvonnan palvelut
- Ympäristöpalvelut

Ruoan- ja puhdistuksen palvelualue

- Ruokapalvelut
- Puhdistuspalvelut

Vesihuollon palvelualue

- Vesilaitos
- Viemärlaitos

Tuloslaskelman keskeiset käsitteet**Toimintakate**

Ilmoittaa paljonko käyttötalouden kuluista jää katettavaksi verotuloilla ja valtionosuuksilla.

Vuosikate

Kuvaa kunnan kokonaistulorahoitusta.

Ilmoittaa riittäkö kunnan tulorahoitus kattamaan pitkävaikutteisista tuotannontekijöistä aiheutuneet kulut eli pysyvien vastaavien (aikaisempi nimitys käyttöomaisuus) poistot.

Tilikauden tulos

Kertoo kunnan tilikauden jaksotettujen tulojen ja menojen erotuksen, joka lisää tai vähentää varauksia tai vapaata omaa pääomaa.

Tuloslaskelman tunnusluvut**Toimintatuotot/toimintakulut, %**

Kuinka paljon toiminnan kuluista saadaan katetuksi palvelusuoritteiden myynti- ja maksutuotoilla sekä muilla varsinaisen toiminnan tuotoilla

Vuosikate, %

$100 \times (\text{vuosikate} / \text{toimintatuotot} + \text{verotulot} + \text{valtionosuudet})$

Vuosikate/poistot, %

$100 \times \text{vuosikate} / \text{poistot ja arvonalentumiset}$

Kun tunnusluvun arvo on 100 %, oletetaan kunnan tulorahoituksen olevan riittävä. Oletusta voidaan pitää pätevänä vain, jos poistot ja arvonalentumiset vastaavat kunnan keskimääräistä vuotuista investointitasoa. Investoinneilla tarkoitetaan tällöin poistonalaisten investointien omahankintamenoa, joka saadaan vähentämällä hankintamenoa valtionosuudet ja muut rahoitusosuudet.

Tulorahoitus on ylijäämäinen, kun vuosikate ylittää poistot ja alijäämäinen, kun vuosikate alittaa poistot. Myös nämä väittämät pitävät paikkansa vain, jos poistot vastaavat keskimääräistä vuotuista investointitasoa. Jos vuosikate on alijäämäinen, on kunnan tulorahoitus heikko.

Vuosikate, 1000 € ja €/asukas

Kuinka paljon talousarviovuoden tulorahoituksesta jää investointien ja muiden pitkävaikutteisten menojen kattamiseen.

Rahoituslaskelman tunnusluvut

Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä 5 vuodelta

Rahoituslaskelman välitulokset toiminnan ja investointien rahavirta itsessään on jo tunnusluku, jonka positiivinen (ylijäämäinen) määrä ilmaisee sen, kuinka paljon rahavirrasta jää nettoantolainaukseen, lainojen lyhennyksiin ja kassan vahvistamiseen ja negatiivinen (alijäämäinen) määrä ilmaisee sen, että menoja joudutaan kattamaan joko olemassa olevia kassavaroja vähentämällä taikka ottamalla lisää lainaa.

Toiminnan ja investointien rahavirta –välituloksen tilinpäätösvoiton ja neljän edellisen vuoden kertymän avulla voidaan seurata investointien omarahoituksen toteutumista pitemmällä aikavälillä. Omarahoitusvaatimus täyttyy, jos kertymä viimeksi päättyneenä tilinpäätösvoitolla on positiivinen. Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä ei saisi muodostua pysyvästi negatiiviseksi.

Investointien tulorahoitus, %

$100 \times \text{vuosikate} / \text{investointien omahankintameno}$

Investointien tulorahoitus –tunnusluku kertoo, kuinka paljon investointien omahankintamenoista on rahoitettu tulorahoituksella. Tunnusluku vähennettynä sadasta osoittaa prosenttiosuuden, mikä on jäänyt rahoitettavaksi pääomarahoituksella eli pysyvien vastaavien hyödykkeiden myynnillä, lainalla tai rahavarojen määrää vähentämällä.

Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä 5 vuodelta, 1.000 euroa

= *Toiminnan ja investointien rahavirta - välituloksen tilinpäätösvoiton ja neljän edellisen vuoden kertymä (rahoituslaskelmasta)*

Investointien omarahoitusvaatimus täyttyy, jos kertymä viimeksi päättyneenä tilinpäätösvoitolla on positiivinen. Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä ei saisi muodostua pysyvästi negatiiviseksi.

Lainanhoitokate

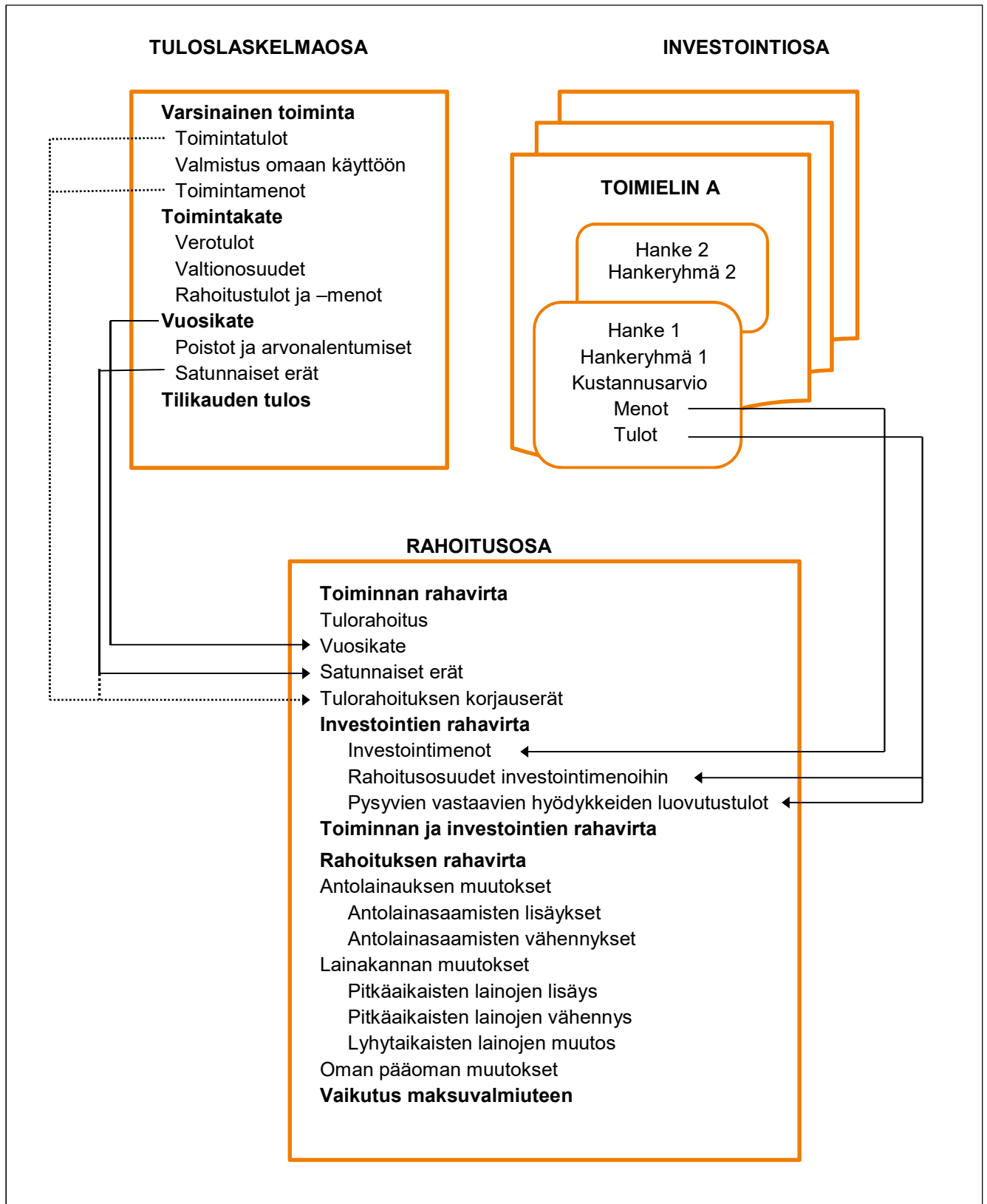
$(\text{vuosikate} + \text{korkokulut}) / (\text{korkokulut} + \text{lainanlyhennykset})$

Lainanhoitokate kertoo kunnan tulorahoituksen riittävyyden vieraan pääoman korkojen ja lyhennysten maksuun.

Kassan riittävyys (pv)

$365 \times \text{rahavarat } 31.12. / \text{kassasta maksut tilikaudella}$

Tunnusluku kuvaa kunnan maksuvalmiutta ja se ilmaisee, monenko päivän kassasta maksut voidaan katata kunnan rahavaroilla.

ASIAKIRJA	ARVIOIJA	MENETTELY*	AIKATAULU**
Kuntastrategia	Valtuusto	Kuntastrategian tarkistus: valtuuston päätös	valtuustokausittain
Talousarvio ja -suunnitelma /toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet	Valtuusto	Keskeisimmät tavoitetasot asetetaan kuntastrategian tarkistamisen yhteydessä	Arvioidaan osavuosisikatsauksissa
Tilinpäätös / toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet	Valtuusto	Valtuuston arviointitilaisuus: hallituksen ja lautakuntien puheenjohtajat ja johtavat viranhaltijat raportoivat, myös tarkastuslautakunta paikalla Tilinpäätöskäsittely	Huhti- / toukokuu Kesäkuussa
Talousarvio ja -suunnitelma Tilinpäätös / toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet	Tarkastuslautakunta	Tarkastuslautakunnan ja tilintarkastajan tarkastussuunnitelman mukainen arviointi ja tilintarkastus. Huomiota voidaan kiinnittää tavoitteiden toteutumisen lisäksi toiminnan, toimintatapojen sekä palvelujen järjestämisen tarkoituksenmukaisuuteen Sovitetaan kunnanhallituksen ja hallintokuntien oman sisäisen valvonnan ja itsearviointin aikatauluihin Tarkastuslautakunta jättää arviointikertomuksen ja tilintarkastuskertomuksen viimeistään kaksi viikkoa ennen valtuustokäsittelyä	Talousarviovuoden aikana ja sitä seuraavan vuoden alkuvuoden aikana talousarviovuoden osalta
Tilinpäätös / toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet Tilinpäätös Talousarvio ja -suunnitelma	Kunnanhallitus	Lautakuntien edellisen talousarviovuoden toiminnan tuloksellisuuden arviointi normaalissa kokouksessa. Samoin soveltuvin osin konserniyhteisöjen osalta Tilinpäätöksen laatiminen -toimintakertomus Osavuosisikatsaus kvartaaleittain Tuloslaskelmat kuukausittain	Helmi-/maaliskuu Allekirjoitus maaliskuussa Touko-, elo- joului- ja helmikuu.
Käyttösuunnitelmat/ toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet Talousarvio ja -suunnitelma	Lautakunnat	Lautakunnan oma itsearviointi Lautakunnan tilinpäätösosioiden ja toimintakertomuksen hyväksyminen Lautakunnan osavuosisikatsaus	Tammi-/helmikuu Elokuu
Viranhaltijatason käyttösuunnitelmat	Esimiehet	Kehityskeskustelut ja työsuorituksen arviointi	Kerran vuodessa

*) arviointia tehdään valtuuston talousarviossa ja kunnanhallituksen/lautakuntien käyttösuunnitelmassa asettamiin arviointikriteereihin ja tavoitteisiin nähden